

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

Географічний факультет
кафедра географії та менеджменту туризму

**Екстремальні види туризму в Україні, створення та реалізація окремих
видів маршрутів на території Яремчанської ОТГ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент II курсу, 620 групи

Гурчик Андрій Володимирович

Керівник:

к.геогр.н., доц. Заячук О.Г

До захисту допущено:

на засіданні кафедри

протокол № _____ від “ ___ ” _____ 2023 р.

Зав. кафедрою _____ доц. Король О.Д.

Чернівці -2023

АНОТАЦІЯ (ABSTRACT)

ГУРЧИК А. В. ЕКСТРЕМАЛЬНІ ВИДИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ, СТВОРЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ МАРШРУТІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЯРЕМЧАНСЬКОЇ ОТГ.

Туризм 242. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці. 2023.

У магістерській роботі розглянуто сутність поняття «екстремальний туризм». Обґрунтовано ресурсну базу України для розвитку екстремального виду туризму, тому цей напрямок може стати привабливим для залучення значної кількості іноземних туристів. Проаналізовано усі необхідні природні умови та ресурси для розвитку гірськолижного туризму та сноубордингу, рафтингу та джипінгу на території Яремчанської ОТГ. Розроблено, апробовано та охарактеризовано 4 види авто маршрутів. Описані основні моменти організації короткотривалих джип-маршрутів, проаналізовано їх споживачів та динаміку за 2022-2023 роки. Визначено основні проблеми та перспективи розвитку екстремального туризму в Яремчанській ОТГ.

Ключові слова: екстремальний туризм, Яремчанська ОТГ, джипінг, Маковиця, Щивка, Синячка.

GURCHUK A. V. EXTREME TYPES OF TOURISM IN UKRAINE, CREATION AND IMPLEMENTATION OF CERTAIN TYPES OF ROUTES ON THE TERRITORY OF YAREMCHA UNITED TERRITORIAL COMMUNITY.

Tourism 242. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi. 2023.

The essence of the concept of "extreme tourism" is considered in the master's thesis. The author substantiates the resource base of Ukraine for the development of extreme tourism, so this area can become attractive for attracting a significant number of foreign tourists. All the necessary natural conditions and resources for the development of ski tourism and snowboarding, rafting and jeeping in the territory of Yaremche ATC are analyzed. Four types of auto routes have been developed, tested and characterized. The main points of the organization of short-term jeep routes are described, their consumers and dynamics for 2022-2023 are analyzed. The main problems and prospects for the development of extreme tourism in the Yaremche UTC are identified.

Keywords: extreme tourism, Yaremche ATC, jeeping, Makovytsia, Shchivka, Synyachka.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А. В. Гурчик

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	8
1.1. Сутність, основні поняття та трактування екстремального туризму	8
1.2. Історичні особливості становлення екстремального туризму.....	11
1.3. Основні види екстрим-туризму.....	16
Висновки до 1 розділу.....	20
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ЕКСТРИМАЛЬНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	21
2.1. Розвиток наземних видів екстремального туризму	21
2.2. Розвиток повітряних видів екстремального туризму в Україні.....	28
2.3. Розвиток водних видів екстремального туризму в Україні	31
2.4. Інші види екстремального туризму та їх поширення в Україні.....	34
2.5. Регіональні відмінності розвитку екстремальних видів туризму в Карпатах	35
Висновки до 2 розділу	41
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ОКРЕМИХ ВИДІВ ПРИГОДНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ЯРЕМЧАНСЬКОЇ ОТГ.....	42
3.1. Передумови розвитку туризму на території Яремчанської ОТГ.....	42
3.2. Переваги території Яремчанської ОТГ для розвитку екстремального авто туризму.....	47
3.3. Розробка та впровадження екстремальних (пригодницьких) маршрутів на території Яремчанської ОТГ.....	51
3.4. Основні характеристики короткотривалих багі та квалдро-турів по території Яремчанської ОТГ.....	56
3.5. Проблеми та перспективи розвитку екстремальних видів туризму на території Яремчанської ОТГ.....	64
Висновки до 3 розділу	67
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

З плином часу, зростанням суспільного добробуту та появою все більших можливостей задовільнити власні потреби у розвагах, різних атракціях, туристи прагнуть все більших вражень, які можуть задовільнити й за рахунок такого виду туризму, який є обгрунтовано підвидом спортивного туризму, як екстремальний туризм. Така тенденція спостерігається по всьому світу і наша країна не є винятком.

Загалом – це подорожі можуть бути як у природному середовищі, так і у антропогенному. Однак, це завжди передбачає активні види діяльності та відпочинку. Зазвичай споживачами досліджуваного виду туризму є особи молодого віку з високим рівнем фізичної підготовки, які не бояться значних навантажень, ризиків, загрози для життя чи просто травматизму, подолання перешкод дозволяє загартувати свій характер тощо.

Кожен із видів екстремального туризму має більші чи менші ризики для життя та здоров'я, але й кожен із них є джерелом ендорфінів, які сприяють утворенню адреналіну та незрівнянних відчуттів. Екстремальний туризм, який також іноді називають шоківим туризмом, — це подорожі, які сильно характеризуються відчуттям пригод або навіть фізичної небезпеки. «Екстремальний» аспект цього виду туризму може впливати з самого пункту призначення або з однієї чи кількох видів діяльності, які здійснюються під час подорожі. Екстремальний туризм може бути організований самим мандрівником або може координуватися компанією екстремальних подорожей. На сьогодні в суспільстві, особливо з-поміж критиків даного виду туризму побутує думка, про те він може завдати шкоди навколишньому середовищу, особливо коли мова йде про природні дестинації, як у нашому випадку. Саме тому дане питання є актуальним для здійснення наукового дослідження.

Екстремальний туризм – різновид туризму, яких характеризується надзвичайними, граничними подорожами із певним ризиком, які потребують специфічних знань, навичок та гарної фізичної форми.

Метою магістерського вишукування є: з'ясування сучасного стану та подальших перспектив екстремального туризму в Українських Карпатах. Відповідно до мети сформульовано наступні **завдання**:

- з'ясувати сутність, екстремального туризму;
- розглянути історичні особливості розвитку й утворення екстремального туризму;
- здійснити аналіз сучасного стану основних видів екстремального туризму в Українських Карпатах;
- провести аналіз дестинацій екстремального туризму Українських Карпатах;
- розробити та апробувати екстремальні маршрути на території Яремчанської ОТГ
- означити проблеми та перспективи розвитку екстремального туризму на території Яремчанської ОТГ.

Об'єктом дослідження є розвиток екстремального туризму в Українських Карпатах.

Предметом дослідження є вітчизняний досвід розвитку та перспективи екстремального туризму.

Для досягнення поставленої мети та реалізації основних завдань при написанні дипломної роботи використовувались наступні методи наукових досліджень:

- загальнонаукові - аналізу та синтезу, дедукції та індукції, математичний, статистичний, метод порівняння, метод теоретичного узагальнення;
- дисциплінарні – картографічний, польових досліджень, узагальнення.

Питаннями дослідження екстремального туризму в Україні висвітлено у працях: Т. Ткаченко, В. Фаринюк, М. Мальської, С. Фокіна, Ф. Шандор, В. Щербаков, Ю. Щур, В. Явкіна, Ж. Бучко та інших. Також питаннями розвитку екстремального туризму присвятили свої роботи С. Плог (досліджував різні категорії туристів), А. Еверт (досліджував дефініцію екстремального туризму), К. Сміт, П. Дженнер, Дмитрієвський Ю. в їх роботах проаналізовано розвиток певних видів екстремального туризму в різних країнах та у всьому світі в цілому.

Також українські науковці, які брали участь у розробці теоретичних основ розвитку пригодницького туризму Бейдік О.А., Васильєв В.П., Гетьман В.І., Дмитрук О.Й., Зінько Ю.В., Рутинський М.Т. Вони працювали над формуванням концепції менеджменту та факторів розвитку пригодницького туризму.

Структура даної роботи: вступ, три розділи, висновки, перелік інформаційних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність, основні поняття та трактування екстремального туризму.

Прагнучи нових відчуттів у ХХ столітті виникла потреба у видах туризму які заряджають емоціями та дещо навіть гарють на нервах, тобто є пограничними. Таким чином – екстремальний туризм – це молодий, новий вид туризму, який постійно розвивається і додає нові види екстрим-дестинацій. Екстремальний туризм – це подорожі в небезпечні місця, які можуть бути розташовані як у горах чи пустелях, джунглях, печерах тощо, або ж передбачають участь у небезпечних атракціях. Так як і спортивний туризм, а екстремальний і є різновидом спортивного тут прослідковується міцний зв'язок з відповідними видами спорту. Як в одному, так і в іншому випадку йде мова про викид адреналіну в організмі людини наднирниками, що є наслідком виниенення елемента ризику.

Порівняно із традиційним туризмом, який вимагає значних витрат на розміщення, транспортування, повноцінне харчування тощо, екстремальний туризм потребує набагато менше. Екстремальний туризм – це новий вид туризму, якій є галуззю яка динамічно розвивається на ринку послуг [1].

Єдиного визначення поняття екстремального туризму немає. Дуже часто використовують два основні поняття даного виду туризму – екстремальний та пригодницький. Це все залежить від ступеню ризику для життя туриста. До прикладу – катання на гірських лижах, вважається менш небезпечним, аніж дайвінг і т. д.

Розглянемо визначення досліджуваного виду за різними авторами.

Науковці європейської школи здійснювали дослідження екстримального туризму з 80-хх років ХХ століття, тому багато трактувань припадають на

європейську та американську школу. Зокрема, Еверт А.У. стверджує : « Екстремальний туризм це діяльність, яка передбачає взаємодію з природнім середовищем і містить елементи очевидного або реального ризику, результатом якого є відносний, але не визначений шлях, і який залежить від учасника та інших обставин».

Себальос-Ласкурейн Х. трактує це так – «Екстремальний туризм – це більше, ніж просто комерційний лейбл. Це природна туристична діяльність, що вимагає певного опору та фізичних здібностей, та який пов'язаний з певним ступенем ризику» [15].

Сміт К. та П. Дженнер зазначають : «... довгі поїздки у віддалений, малонаселений регіон з традиційною культурою і обмеженою інфраструктурою, бажанням досліджувати та відкривати території, через походи, пересування на джипах, баржах та інших нетрадиційних засобах Пересування» [13].

За дослідженнями П.Орлі [3] – «Це поїздки, мотивовані переважно заняттями небезпечними видами спорту та захоплюючими, в природному середовищі, яке здійснюється на рівні невеликих груп друзів та серед молоді.

Багато науковців здійснювали дослідження спортивного туризму та екстримальний розглядали у безпосередній привязці до попереднього. Так, до прикладу С. Фокін зазначає : «екстримальний туризм – це вид подорожі, який значно перевищує нормативні вимоги класифікатора спортивних подорожей, а також форми діяльності, що мають підвищений ризик, та здійснюються під час спортивних змагань або походів» [3].

Риндач М. дає дещо інше визначення екстремального туризму: «Це перспективний напрям в сфері відпочинку та розваг. Багатьом людям не вистачає гострих відчуттів, особливо тим, хто проживає в економічно розвинених країнах. Людина, влаштувавши своє життя, починає розуміти, що її не вистачає адреналіну» [6].

Експерти Всесвітньої туристичної організація UNWTO також запропонували у 2017 році визначення екстремального туризму, однак, варто зауважити, що тут досліджуваний вид утотожнюється з пригодницьким туризмом. Зокрема, за UNWTO – це вид туризму, який передбачає фізичну активність, культурний обмін, взаємодію та близькість з природою [14].

У науковій статті А. Глебової «Сучасний стан та перспективи розвитку екстремального туризму в Україні та світі» основна увага також приділяється сутності досліджуваного виду, зокрема його дефініції «екстремальний туризм», констатовано, що на сучасному етапі екстремальний туризм розвивається активно у різних країнах світу [2].

Дослідження Д. Мангушева «Перспективи розвитку екстремального туризму в Україні» присвячена дослідженню сучасного стану та подальших перспектив розвитку екстремального туризму в Україні. У його науковій праці йде мова про окремі види екстремального туризму які користуються популярністю на території України та розглянуто територіальне розповсюдження найбільш перспективних видів туристичних послуг в Україні [1].

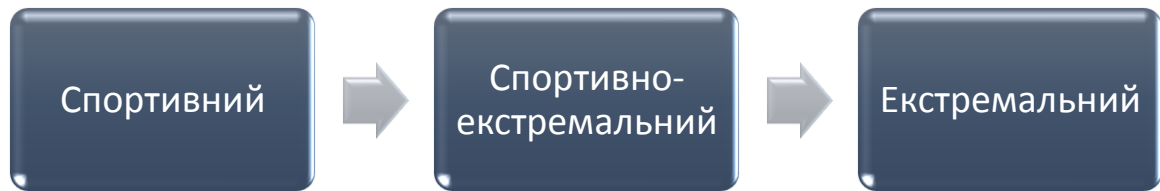
В. Притков у статті «Екстремальний туризм в Україні: сучасний стан та перспектива розвитку» налізує пригодницький туризм та його класифікацію.

На сьогодні пригодницький (екстремальний туризм) досліджений недостатньо. Хоча попит на послуги цього виду є високим як в Україні, так і за кордоном. Розвиток екстрим-туризму не потребує значних затрат на послуги закладів гостинності, але тут є свої особливості: велика затратність на спорядження. Також у Європі останнім часом з'являється дедалі більше туристичних фірм, які спеціалізуються на продажах пригодницьких турпакетів. Так, на частку цього виду туризму припадає близько 10 % туристського ринку в світі, а темпи зростання – перевищують середні темпи зростання туризму загалом.

До екстремального туризму останнім часом долучаються люди з усіх регіонів світу, різного статку та релігій, різного віку та різних професій, що мають різне сімейне та суспільне становище – єдине, що їх об'єднує це добра фізична підготовка та бажання ризику. Сучасна людина, що звикла до стабільного способу життя та технічного прогресу, відчуває потреби в адреналіновому сплеску. Екстремальний туризм є одним із способів легального задоволення цієї потреби, чим завойовує все більшу популярність серед жителів сучасного світу.

1.2. Історичні особливості становлення екстремального туризму

Екстремальний туризм є надзвичайно тісно пов'язаним із давно відомим нам спортивним туризмом. Тому, не дивно, що зародився він на основі спортивного туризму – виду туризму, в основі якого покладені змагання на маршрутах, що включають подолання категорійних перешкод в природному середовищі (перевалів, вершин, порогів, каньйонів, печер і ін.), і на дистанціях, прокладених в природному середовищі і на штучному рельєфі [5]. Однак, у цих дуже споріднених видах туризму є одна суттєва різниця – відношення до спорту. Системність та категорійність, які є ознакою спортивної діяльності з екстремального туризму вилучені. Таким чином екстремальний туризм він носить характер більш самостійного й необов'язкового виду. В еволюційному відношенні це визлядало наступним чином (рис 1.)

Малюнок 1. Еволюція екстремального туризму

Таким чином наявність екстремального туризму ніяк не вплинула на спортивний.

Саме лова «extreme» має закордонне походження та прийшло до нас з англійської мови, де означає – протилежність, або висока ступінь чого-небудь, надзвичайний, надмірний. Тому можемо сказати, що екстрим – це екстраординарні дії пов’язані з небезпекою для життя.

Як зазначалось вище про звязок екстремального туризму зі спотром, то треба зазначити, що деякі сучасні види спорту, які зазнали популярності з другої половини ХХ століття з часом почали називати екстремальними. Це такі, як скелклезіння, парашутизм, сноубординг, дельтапланеризм тощо. Спільною ознакою для екстремальних видів спорту було те, що для них було характерно високою спупігь ризику власним життям.

І на сьогодні неможливо коротко охарактеризувати усі види екстремального туризму, єдине, що їх обєднує – це ризик для життя якого можна було б уникнути при виборі якогось іншого виду туризму, наприклад – пізнавального.

У різних регіонах світу зароджувались окремі види екстремального туризму. Європа відома альпінізмом, гірськолижним екстримом, спелео-туризмом. Зародженню альпінізму в Європі передувало кілька етапів:

- підкорення вершин гірських систем найпростішим шляхом починаючи з XVIII ст.;
- повторне сходження на сконені вершини Альп та інших гірських систем;
- прокладання нових альпіністських маршрутів з першої половини XIX ст.;
- підкорення найвищих вершин світу, включно з першими «восьмитисячниками», починаючи з 50-х рр. XX ст.;
- проходження найнебезпечніших гірських маршрутів земної кулі і сходження на усі 14 «восьми-тисячників» (від 80-их років XX ст. і до сьогодні).

Якщо в Європі екстремальні види туризму стали відомими широкому загалу в кінці 80-х років XX ст., то в Україні про них заговорили значно пізніше. Перші види, такі, які скелклазіння, спелеологія, гірськолижний стризм з'явилися в широких масах у 1990-2000 роках. Однак, це явище досить швидко розвивається й набуло популярності не тільки серед професіоналів, а й серед простих туристів вже з початку XXI ст.. Найбільш привабливими регіонами в цьому плані є: Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська області та АР Крим.

У США, до прикладу зародився рафтинг у 1953 році. Приводом до цієї дати стало те, що столяр Б. Гетч, збудувавши дерев'яний човен зі своїми друзями вирішив сплавитись по річці Грін-Рівер, що є допливом річки Колорадо.

Зародженню екстремального туризму за часів стародавньої Греції та Римської імперії передували змагання на колісницях. У XX столітті це трансформувалось у спорт з використанням транспортних засобів – автомобілів та мотоциклів. З кінця XX століття із виникненням чіткого поняття екстремальний авто-мото-туризм транспортні засоби вже почали використовувати такі, які є більш мобільними та менш травматичними – квадроцикли, багі тощо.

Наймолодшим видом екстремального туризму є космічний туризм, його метою є подорож на орбіту Землі. Як зазначено в Оксфордському словнику, космічний туризм це подорож до космосу з пізнавальною ціллю. Досі кількість туристів у космос є меншою десятка, і основна причина цього – надзвичайно великі кошти. За перший космічний тур американський мільйонер Д. Тіто і громадянин ПАР М. Шаттлворд заплатили 12 млн. дол. США. Найбільш відоме приватне космічне туристичне агентство – The Virgin Galactic на сьогодні пропонує космічну подорож вартість якої становить 20 млн. дол. Таким чином космічний туризм – найдорожчий вид з-поміж усіх екстрим-подорожей.

При належному підході розвиток екстремального туризму сприятиме збільшенню внутрішнього туризму, а при правильній маркетинговій політиці та організації рекламної діяльності на зовнішньому ринку - й міжнародного туризму. Це сприятиме збільшенню прибутків до бюджету та популяризації країни й регіону на світовому ринку туристичних послуг. Основною передумовою для розвитку даного виду туризму є якість та безпека пропонованих послуг [2].

Екстремальні пригодницькі тури відкривають величезні можливості для України. Головне в екстремальному туризмі — наявність природних умов для обраного виду відпочинку і наявність досвідчених організаторів. Усі маршрути екстремального туризму мають різну складність. Більшість не вимагають багаторічного досвіду і ретельних підготовок, і, як правило, вони під силу будь-якій здоровій активній людині.

За даними UNWTO, якщо традиційний туризм щорічно зростає на 2-4%, то пригодницький – на 10-15% [2]. Рентабельність пригодницького туризму в більшості випадків не менша, ніж інших видів туризму. однак, в Україні цей вид відпочинку популярний переважно серед молоді. Пригодницькі внутрішні тури в основному середньої вартості дешеві.

Добре організований пригодницький тур не повинен бути дешевшим, ніж пляжний або навіть пізнавальний тур, оскільки передбачає значні кошти на заходи безпеки.

1.3. Основні види екстремального (пригодницького) туризму.....

Оде із найбільш поширених визначень досліджуваного вид туризму – це «екстремальний (пригодницький) туризм — це спеціалізована форма подорожі, яка передбачає участь у заходах високого ризику або відвідування нетрадиційних напрямків, які часто є фізично важкими, емоційно інтенсивними або культурно зануреними» [16]. Цей вид туризму набув популярності в останні роки завдяки своїм унікальним і адреналіновим враженням. Існує кілька видів екстремального туризму, кожен з яких відповідає своїм уподобанням та інтересам/

До екстремального туризму відносять кілька різновидів, які відрізняються один від одного як рівнем ризику для життя, складністю та враженнями, метою, місцем. Отже, пригодницький (екстремальний) туризм включає такі види діяльності, як туристичні походи (маршрути), скелелазіння, альпінізм, рафтинг, каякінг, дайвінг, спелео-туризм, парашутизм, парашутизм тощо. Таким чином можемо його поділити за геосферами на: наземний, водний, повітряний (рис 1.2)

Рис.1.2. Види екстремального туризму

За видом об'єктів слід розрізняти екстремальний туризм у природних дестинаціях та екстремальний туризм на антропогенних об'єктах.

Ці види діяльності пропонують поєднання фізичних навантажень і відчуття виконаного обов'язку, привабливі для тих, хто шукає гострих відчуттів на свіжому повітрі.

Дайвінг, один з найбільш екстремальних видів, зі зростаючою популярністю. Так, у 2014 році у світі було майже 20 мільйонів сертифікованих дайверів, а 40 років тому їх було лише кілька сотень. Дайвінг дуже популярний у всьому світі. Це досить дорогий вид екстрим-туризму. Загальне навчання та спорядження коштуватимуть до 1000 доларів. Дайвери переважно молоді – середній вік близько 30 (США – 36). Це інтелігентна міська молодь: в Україні більшість (77%) дайверів мали вищу освіту (у США – 50%). Але загалом занурення в Україні слабо розвинене, і дуже дороге.

Пригодницький екотуризм – зосередження на екологічних подорожах до природних середовищ, які часто передбачають такі дії, як спостереження за дикою природою, підводне плавання в коралових рифах або дослідження тропічних лісів. Цей вид екстремального туризму наголошує на збереженні навколишнього середовища та освіті.

Культурний екстремальний культурний туризм передбачає занурення в традиції, ритуали та повсякденне життя корінних або віддалених громад. Це

може включати проживання в місцевих сім'ях, участь у традиційних церемоніях або вивчення старовинних ремесел.

Космічний туризм : нещодавній розвиток, космічний туризм пропонує можливість подорожувати за межі земної атмосфери. Хоча це все ще на зародковому етапі, прогрес у технологіях космічних подорожей дає можливість багатим людям відчувати це.

Екстремальний спортивний туризм : ця категорія передбачає участь у високоенергетичних видах спорту, таких як стрибки з парашутом, банджі-джампінг, бейсджампінг і екстремальне катання на лижах. Ці види діяльності забезпечують викид адреналіну та можливість розширити особисті межі.

Екстремальний волонтерський туризм поєднує подорожі з волонтерською роботою, дозволяючи людям робити внесок у потреби спільнот, знайомлячись з новою культурою. Проекти можуть включати навчання, будівництво, охорону здоров'я та збереження навколишнього середовища.

Пригодницький полярний туризм – такі полярні регіони, як Антарктида та Арктика, приваблюють тих, хто шукає екстремальний клімат і унікальні ландшафти. Діяльність може включати спостереження за дикою природою, похід на льодовик і круїзи на криголамах.

Сьогодні сучасного туриста все більше тягне до екстремального пригодницького відпочинку, який дозволяє перевірити себе на міцність в нестандартних умовах. На українському ринку зараз багато подорожей агентств, але не багато з них пропонують пригодницькі тури.

Варто зауважити на тому хто є ті відважні люди, туристи, які ладні не дивлячись на щоденну завантаженість прагнуть до ризиків власним життям. Переважна більшість туристів-екстремалів – це категорія заможних людей. Адже цей вид туризму потребує значних коштів. Так, перевагу до екстремального туризму серед заможних людей можна пояснити кількома такими факторами:

- ексклюзивність і статус. Екстремальний туризм часто передбачає унікальні враження, доступні не кожному. Участь у цій діяльності дозволяє заможним людям продемонструвати свій статус і достаток.

- втеча від щоденної рутини. Люди з високим капіталом часто ведуть зайняте та вимогливе життя. Екстремальний туризм пропонує втечу від буденності, даруючи відчуття пригод і хвилювання, що контрастує з їхньою повсякденною рутинною.

- особистий розвиток, досягнення та самоствердження. Багато екстремальних видів діяльності потребують розумових і фізичних здібностей. Успішне виконання цих завдань може призвести до відчуття досягнення, особистісного зростання та підвищення впевненості в собі.

- унікальні враження. Екстремальний туризм пропонує унікальні враження, які важко повторити. Будь то спостереження за сонячним затемненням із віддаленого місця чи плавання з акулами, ці враження часто залишаються незабутніми.

- шукання гострих відчуттів і адреналіну : заможні люди, які вже мали досвід традиційних розкішних подорожей, можуть шукати нові способи стимулювати свої почуття. Екстремальні види діяльності викликають інтенсивний викид адреналіну, який неможливо відтворити іншими видами дозвілля.

- зв'язок із природою та культурою. Екстремальний туризм часто передбачає тісну взаємодію з природним середовищем та місцевою культурою. Це може призвести до глибшого усвідомлення різноманітності світу та необхідності збереження навколишнього середовища.

Соціальні медіа та персональний брендинг : обмін унікальним і сміливим досвідом на платформах соціальних медіа дозволяє заможним людям підвищити свій особистий бренд і репутацію серед однолітків.

Висновки до 1 розділу

Екстремальний (пригодницький) туризм може запропонувати мандрівникам різноманітні позитивні результати, такі як підвищення фізичної підготовки, психічного здоров'я, впевненості в собі та культурної обізнаності. Займаючись складною та корисною діяльністю, мандрівники можуть підвищити рівень ендорфінів, зменшити стрес і подолати страхи.

Підсумовуючи, екстремальний туризм охоплює різноманітні заходи високого ризику та нетрадиційні напрямки, які задовольняють уподобання заможних людей, які шукають хвилювання, особистісного зростання та ексклюзивних вражень.

Привабливість екстремального туризму полягає в його здатності надавати унікальні пригоди, кинути виклик особистим обмеженням і запропонувати відпочити від рутини, дозволяючи людям продемонструвати свій статус і особистий бренд. Поки ці бажання зберігаються серед заможних людей, екстремальний туризм розвиватиметься й створюватиме нові можливості для пригод і досліджень.

РОЗДІЛ II

СУЧАСНИЙ СТАН ЕКСТРИМАЛЬНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

На території України сформувались сприятливі природні умови туристичні ресурси для розвитку екстремального туризму. До українських, найбільших за своєю площею та потенціалом дестинацією екстремального туризму є Українські Карпати. В межах України також можна виділити з природних територій – Причорноморський регіон та з антропогенних (техногенних) – Чорнобильську зону. Формуванням попиту на екстремальні види туризму зумовлений перш за все бажанням туристів, адже це є елемент новизни та психологічною потребою, адже екстремальний туризм сприяє зняттю стресу і викиду надлишку енергії, яка найбільш характерна для людей середнього віку.

На сьогодні важко говорити про кількість туристів, які обирають для себе даний вид відпочинку, адже це ніяк не облікується. Аналізуючи публікації на дану тему нам відомо, що в Європі майже 30% туристів щотижня виїжджають на ждип-сафарі чи ратинг, чи до гірськолижних курортів (зимою). Це дає нам можливість говорити про високий рівень популярності екстремальних видів туризму серед населення. Україна, як одна з європейських держав має схожі тенденції.

2.1. Розвиток наземних видів екстремального туризму

До наземних видів екстремального туризму, як зазначалось у попередньому пункті роботи, відносимо: альпінізм, скелелазіння, гірські лижі, сноубординг, скелелазіння, джампінг, авто-мото туризм, темний туризм.

Скелклезіння є різновидом альпінізму та передбачає підйом по скельному рельєфу. Скелклезіння вважається самим екстремальним

відпочинком в Карпатах. Сьогодні скелелазіння – це ціла індустрія добре розроблений і популяризований. Як правило, високий сезон влітку, коли погода дозволяє досягти остаточного місця DESTИНАЦІЇ з необхідним ресурсом. Альпіністське спорядження дуже дороге, повний комплект якісного спорядження обійдеться екстремалу в 1500-2000 \$.

Гірські лижі – один з найстаріших видів активного відпочинку, щовинник у Норвегії на початку ХХ століття. З часом кількість тих, що бажають кататися на гірських лижах зростала та гірськолижні курорти з 70-х років ХХ століття заповнили гірські території світу. Гірськолижний туризм в Україні є популярною формою зимового відпочинку, особливо в Карпатах. Вибір лижних та сноубордичних трас є для різних рівнів та навичок. Найвідоміші гірськолижні курорти – Буковель, Драгобрат, Славське, Пилипець. Говорячи про екстремальні гірські лижі мову варто вести про чорні траси, які ввадаються найбільш складними й небезпечними. Не на всіх гірськолижних курортах Карпат є такі у наявності. Найбільшим та відповідно й найдорожчим гірськолижним курортном є Буковель має велику кількість трас для ліжників та сноубордистів різних рівнів складності, сучасних підйомників та інфраструктури для відпочинку. Тут нараховується – 7 чорних трас. Другим курортном за кількістю чорних тарс є Драгобрат – 5 екстремальних трас. Славське (Львівська область) нараховує 3 чорних траси. Основним чином екстремальні траси представлені у переважній більшості в Карпатах (таблиця 2.1.). Займатись катанням на лижах можна не лише на території Карпат в межах України. Великий попит на такі послуги спостеігається серед мешканців великих міст, зокрема Києва. Саме тому у передмісті столиці вже багатороків поспіль функціонують лижні комплекси, деякі з них мають у своїй наявності й екстремальні траси. Серед таких є Протасів Яр – єдиний гірськолижний комплекс, який знаходиться в центрі Києва і функціонує з 1998

року. Комплекс включає три траси різної складності, одна із них – чорна та для сноубордистів.

Сноубордінг – спуск по снігу з гірських схилів на спеціально обладнаній дошці. Це більш агресивний і активний вид екстриму, ніж гірські лижі. Сноубордінг з'явився в Америці в 60 х р. ХХ ст. Фанатами новомодного захоплення стали здебільшого серфери, що не бажали сидіти без діла в очікуванні літа. Місця для катання на сноуборді є фактично на кожному з гірськолижних курортів, однак варто чіткорозрізнити складність трас. Для екстремального епуску таких в Україні небагато.

Таблиця 2.1. Основні лижні курорти України

	Назва курорту	Місце розташування	Кількість чорних трас	Кількість трас для сноуборда
1	Буковель	Карпати, Івано-Франківська обл.	7	3
2	Драгобрат	Карпати, Закарпатська обл.	5	2
3	Славське	Карпати, Львівська обл.	3	2
4	Захар Беркут	Карпати, Львівська обл.	2	1
5	Пилипець	Карпати, Закарпатська обл.	1	1
6	Яблуниця	Карпати, Івано-Франківська обл.	1	1
7	Протасів Яр	Київська обл.	1	1

8	Гвоздів	Київська обл	1	1
9	Ай-Петрі	АР Крим	1	1

Джипінг став можливим для використання в туризмі завдяки технічній революції, що призвело до вдосконалення транспортних засобів, їх адаптації до їзди по бездоріжжю та складному рельєфу. Джипінг – це екстремальна поїздка на джипах, або інших автомобілях з високою прохідністю. Сама подорож на джипах дозволяє: 1) зекономити час витрачений на дорогу до об'єкта, будь то якась природна локація, чи будь-який інший туристичний об'єкт.

2) дозволяє отримати гострі враження від долання шляху, який часто може не мати якісного покриття.

3) дозволяє споглядати мальовничі ландшафти вздовж дорогою.

Джипи та багі, різні види позашляховиків на сьогодні мають навищий рівень прохідності, тому саме їх використовують для жипінгу. Розрізняють різні види джипінгу з огляду на мету поїздки: джип-сафарі, фото джип- сафарі, поїздки на позашляховиках в гори, трофі-рейди, поїздки в пустелі та інші малообжиті території. Для водіння авто на таких доволі складних маршрутах вимагає значного досвіду. Навчання прийомам водіння по бездоріжжю є однією з найважливіших туристичних послуг, яка виявляється як перед проведенням, так і під час пригодницького туру джип-сафарі.

Організація сафарі можлива в тих країнах, де ще можна побачити недоторкану природу. Для України може йти мова про близький до даного виду туризм, який має назву фото-сафарі. Такий вид можк відбуватися у природних резервантах – об'єктах природно-заповідного фонду, однак на законодавчому рівні це є забороненим. Найбільш екстремальним видається сафарі на території найбільшої напівпустелі Європи – Олешківські піски, яка на сьогодні на жаль перебуває в окупації.

В Україні налічується 17 природних, 4 біосферних заповідники і 12 національних природних парків. Найбільшим заповідником не лише України, а й Європи є Асканія-Нова, у якому можна побачити тварин майже з усіх материків. Тут пропонувався сафарі-тур його тривалість – 2,5-години з екскурсією та можливістю сфотографуватися на фоні тварин. Вартість такого фото-сафарі – 80 грн. У порівнянні із закордонними сафарі ціна символічна - 30-40 грн. При організації сафарі таких сафарі в Україні також марно говорити про ризики для життя та високий адреналіновий сплеск – це ще одна пригодницька подорож.

В Україні найбільше розвинений джипінг в Карпатах, зокрема це території Івано-Франківської, Львівської, Закарпатської та частково Чернівецьких областей. Найбільша кількість авто-екстрім турів у літній період на карпатських хребтах Свидовець та Боржава. Є території, які приваблюють й іноземних туристів – полонина Красна. Сприятливим для джипінгу є й південь України – піщані дюни солоних озер та піщаних морських пляжів. Трофі-рейди (змагання з подолання бездоріжжя на позашляховиках, мотоциклах і квадроциклах) можуть бути поширені в будь-яких лісових масивах, найчастіше – у лісах Дніпроперровщини та на Поліссі.

Багато разів піднімалось у засобах масової інформації питання джип-турів в Карпатах. Тут є низка економічних зисків та екологічної шкоди.

Гірський велосипед (biking) – стає все більш популярним, незважаючи на його ціну. Велосипед для новачка коштує від 300 до 500 \$. Звичайно, потрібно витратити гроші на костюм і різні деталі. Усе разом може коштувати понад 800 \$ Ця сума призначена для початківця, а професійний байкер витрачає набагато більше грошей. Однак, у Карпатах також можна орендувати велосипед для здійснення своєї пригодницької подорожі, такими послугами користуються переважно ті, хто не займається постійноданим видом спортивного туризму, і основною метою якого є «просто спробувати».

Джампінг є двох видів: роупджампінг та банджі-джампінг. Банджі-джампінг є екстремальним видом туристичної діяльності, який передбачає стрибок вниз головою із прив'язаним до ніг спеціальним тросом, який призводить до підкидання вгору-вниз. Роупджампінг – це більш “м'який” стрибок з виходом на маятник

Такі стрибки можна здійснити як з природних об'єктів, таких як прізви, прямовисті каньйони та скелі, так і з антропогенних об'єктів – мости, дахи будівель тощо.

Таблиця 2.2. Місця для джампінгу в Україні

	Місця для джампінгу	місто	висота	красвиди
1	Міст Лань, що біжить	Камянець-Подільський	55 м	Каньйон р. Смотрич
2	Вишка над Дніпром	Київ (гідропарк)	43 м	Р. Дніпро
3	Підвісний пішохідний міст	Житомир	42 м	
4	Арочний міст	Запоріжжя	30 м	
5	Юний міст	Дніпро	28 м	
6	Іванівський міст	Первомайськ (Миколаївська обл.)	28 м	Каньйон Пд. Бугу
7	Пішохідний міст	Київ	26 м	

Станом на 2023 рік в Україні залишилась можливість здійснення джампінгу, щоправда лише у трьох місцях: Дніпро – труба 75м від KAVA;

Київ — міст 25 м від декількох фірм;

Львів-арена — 25 м від КАВА.

Рис. 2.3. Роуп-джампінг (міст лань, що біжить)

Спелеотуризм. Цей вид екстремального туризму важко назвати наземним, швидше підземним. Особливість спелеотуризму полягає у тому, що людина перебуває у замкнутому просторі та її оточує все невідоме. В Україні багато потенційних місць для розвитку спелеотуризму які приваблюють прихильників спелеотуризму з усього світу.

Один із найвідоміших регіонів для спелеотуризму в Україні - це Крим. Тут розташовані такі печери, як Марбельська, Скельська та інші. Вони відомі своєю природною красою та унікальними утвореннями. Також у Криму можна знайти печери з археологічними пам'ятками, що свідчать про давню історію цього регіону. Інший важливий регіон для спелеотуризму в Україні – це Поділля. Тут розташовані печери, такі як Оптимістична, Млинки, Кришталева, Озерна та інші.

Додатково, в Україні діє спелеотуристична інфраструктура, яка обслуговує любителів спелеотуризму. Здебільшого, для відвідування печер потрібно мати відповідні дозволи та дотримуватися правил безпеки. Краще вирушати в подібні подорожі з досвідченими провідниками або в складі спелеотуристичних груп.

2.2. Розвиток повітряних видів екстремального туризму в Україні

Одним із видів екстремального туризму є польоти на повітряних кулях (повітроплавання), який був започаткований ще на початку 19 століття у Великій Британії. Цей вид відпочинку важко назвати екстремальним, йому більше підходить – пригодницький, адже тут немає серйозних загроз для життя, його більше сприймають, як романтичну пригоду. В Україні даний вид розвивається досить повільно, а на сьогодні, внаслідок військової складної ситуації є взагалі забороненим.

Повітроплавання є досить дорогим заняттям. Це зумовлено як вартістю самої повітряної кулі (близько \$30 тис.), обмеженості у використанні купола (не більше 300 годин польоту). Собівартість години польоту становить 140 \$ відповідно вартість послуги не може бути дешево і становила до 2022 року 170 \$. Для розвитку повітроплавання в Україні є всі необхідні природні передумови, однак немає дозволів через війну. Найбільш перспективними територіями для повітроплавання є місця з мальовничими ландшафтами та концентрацією історико-архітектурних пам'яток, історичної забудови. Тому до привабливих регіонів віднесемо такі як: півострів Крим поблизу морського узбережжя, Карпати, такі міста як Київ і Львов, Чернівці, Кам'янець-Подільський (з можливістю прольоту під мостом), Асканія-Нова тощо.

В Україні є лише 20 повітряних куль (у Німеччині - 6000, у Нідерландах - 400). За оцінками спеціалістів, для забезпечення туристичних потреб в Україні має бути близько 200 повітряних куль. У кожному сприятливому регіоні бажано

мати повітряні кулі та власну команду. Наразі повітряні кулі є лише в Києві й Львові. Повітряні кулі бувають різних розмірів та відповідно й різні за місткістю. Варто також зауважити, що потряні кулі часто використовують для здійснення різноманітних рекламних акцій, і це, на жаль є більш популярним, аніж пригодницька подорож.

Стрибки з парашутом в Україні поширені були по всій території. Фактично у кожній області можна було реалізувати свою мрію щодо стрибків. Для туристів-екстремалів стрибки з парашута вимагають дотримання низки правил, зокрема, турист повинен бути здоровим, має отримати інструктаж від тренера-професіонала а також бути поінформований про правила поведінки і можливі ускладнення при приземленні. Вартість на стрибки з парашутом в Україні є більш доступною, ніж повітроплавання, особливо цікавою була ціна для іноземців (дуже дешево у порівнянні з європейськими цінами). Стрибки можна здійснити кількома способами:

- по-одному (класичний варіант),
- в тандемі (разом з інструктором)
- з можливістю відеозйомки.

На сьогодні в Україні існує 4 великих дрозони (місця для стрибків): "Чайка" і "Бородянка" (під Києвом) та "Авіа-Союз" (Травневе, Дніпропетровська обл.), Сєверодонецьк Луганської області.

Дельтапланеризм – досить розвинутий вид екстриму. Сьогодні налічується близько 90 тис. дельтапланеристів по всьому світу, плюс кожен рік в повітря піднімається близько тисячі початківців-дельтапланеристів. Сучасні апарати неймовірно стійкі, міцні, і польоти на них можуть бути обмежені лише погодними умовами і досвідченістю самого пілота [63].

2.3. Розвиток водних видів екстремального туризму в Україні

В Україні сформувались сприятливі умови для розвитку різних видів водного екстремального туризму. Цьому сприяють гірські річки, пороги на Дніпрі, вихід до моря. Україна покрита густою мережею більших і малих, рівнинних і гірських рік. Річки рівнинної частини мають крутих порогів і водоспадів (Десна, Рось, Дністер, Стрий, Тетерів), тому ідеально підходять для організації спокійного рафтингу для початківців. Для більш активного сплаву підійде Південний Буг, який має не великі пороги та перекати. Найбільш екстремальними є сплави по гірських річках Карпат – Черемоші, Пруту, Тисі, верхній течії Дністра. Тривалість рафтингтурів дуже різна: від дводенних до двотижневих. Розрізняють кілька видів справів відповідно до видувикористовуваних плавзасобів – каякінг, рафтинг.

Рафтинг - це захоплюючий спуск по гірській річці на спеціальних плотах. Рафтинг є одним із найбільш відвідуваних турів та абсолютно безпечні навіть для найменших туристів. В останні роки він викликає такий величезний інтерес від любителів екстремального відпочинку, якими освоїли більшість придатних для туризму гірських річок Українських Карпат.

В Україні немає дуже складних рафтингових маршрутів, більшість – 2–3-го рівнів складності. Єдине місце в Україні з 4 рівнем складності – ділянка від села Ямна до водоспаду Пробій у Карпатах.

Рис . Рафтинг на річці Білий Черемош

Сезон сплавів починається у квітні та закінчується в жовтні. Досить часто це кількадевні тури, із проживання в наметах, які встановлюють поблизу річки. Вартість одноденних рафт-сплавів – від 500 грн/ос, а турів на 2-3 дні – 1500 до 4500 грн./ос.

Каякінг популярний вид за кордоном та набирає популярності і в Україні. На байдарці можна відправитися в водний похід по річці або провести гру, сплавившись на невеликій ділянці річки. На гірських річках, вибираючи окремі перешкоди, такі як вали та водоспади. Перші прокатні пункти каяків, а потім і SUP-дошок, з'явилися в Україні зовсім недавно – з 2010 року. Всього в Україні зараз нараховується близько 50 стаціонарних пунктів прокату. Найбільша кількість – у Києві , далі - Дніпрі, Кропивницькому Ще є кілька десятків компаній (40–50), які організують тури, екскурсії, пропонують свої послуги, але не мають своїх стаціонарних місць дислокації.

Рис 2.2. Каякінг на Дніпрі

На сьогодні є дві найвідоміші мережі, які мають свої прокатні пункти і здійснюють продаж каяків, SUP- дошок, різних аксесуарів та спеціального обладнання (весла, жилети, одяг тощо) як українського так і закордонного виробництва. Також ці компанії проводять різні змагання, навчання та пропагують активний відпочинок на воді.

Тури на плотах можуть включати: одноденні (від 50 до 100 \$), поїздки і багатоденні поїздки. Під час багатоденних турів туристи потраплять у віддалені куточки гір з незайманою природою де вони можуть розбити табір і досліджувати дику природу в сусідніх парках. Отже, сплави є широкодоступним видом екстремального туризму. Потрібно враховувати, що будь-який вид сплаву може бути зrealізованим за низки сприятливих умов:

- додатні температури та відповідно відсутність льодового покриття на річках;
- достатня кількість води у річці (повінь на гірських річках);
- якісні плавзасоби;
- дотримання техніки безпеки при сплаві.

Ще одним видом водного екстремального туризму є дайвінг. Дайвінг – підводне занурення. Це досить дорогий різновид екстремального туризму, який потребує спеціального спорядження. Перспективи України в цьому напрямку чималі, тому що країна має вихід до Чорного моря – одного з перспективних світових центрів дайвінгу. Цей вид найбільше поширений у Чорному морі, зокрема – це район острова Зміїний, відповідно на даний час це є неможливим. Крім того, існує чимала кількість кар'єрів та озер, в яких проводять занурення – озеро Світязь, озеро Синевир, Малинський кар'єр (поблизу Києва), Соколовський кар'єр (Житомирська область).

Кайтсерфінг – водний вид активного відпочинку, основою якого є рух по поверхні води під дією сили тяги повітряним змієм. Для катання використовується спеціальна дошка - кайт. Тут головне – вміти балансувати на воді та підлаштуватись під вітер.

Значна кількість водних екстремальних видів привязані до моря – серфінг, вейкбордінг, віндсерфінг, однак на сьогодні усі ці види на території нашої держави нам недоступні через небезпеку у водах Чорного моря.

2.4. Інші види екстремального туризму та їх поширення в Україні

Туристичний ринок екстремального туризму постійно розвивається. У світі придумують, винаходять все нові види, які є ризикованими для життя. Зростає також і ірвень надання таких видів послуг, також споживач на сьогодні хоче отримати враження, але часто не хоче докладати зусиль, тобто не має бажання тренуватись, тримати себе у формі тощо, вони готові заплатити організаторам і отримати адреналіновий викид. Саме тому й з'являються нові види екстремального туризму такі як зорбінг, сурвивалізм, клімбінг, дигерство, аквабайк тощо.

Темний (dark) туризм, або туризм до місць історичних трагедій чи катастроф, може включати в себе відвідування місць, пов'язаних з воєнними

подіями, природними катастрофами або іншими трагічними подіями. Україна, зі своєю багатою історією, також може пропонувати місця для темного туризму. Декілька прикладів темного туризму в Україні – Чорнобиль це місце ядерної катастрофи 1986 року, є одним із найбільш відомих прикладів. Туристи можуть відвідати екскурсії до зони відчуження, де відбулася аварія.

Військовий туризм (military tourism) може включати в себе різноманітні види туризму, пов'язані із здобуттям досвіду військової діяльності чи відвідування місць, пов'язаних із військовою історією. Україна, яка має багату військову історію та активно брала участь у різних конфліктах, може пропонувати різні військові туристичні можливості. Кількість можливих військових туристичних аспектів в Україні буде значною після завершення російсько-української війни. До локацій військового туризму, можемо передбачити, ввійдуть такі, як аеродром Гостомель (місце знищення української Мрії), населені пункти Київщини, такі як Буча, Бородянка, де на сьогодні ведеться меморіалізація зруйнованих росіянами об'єктів, український форпост – Бахмут та багато інших. Тому, військовий туризм в Україні має значні перспективи для розвитку.

Зорбінг (англ. zorbing) - це вид екстремального розвагового спорту, який виник у Новій Зеландії наприкінці 1990-х років. Основна ідея полягає в тому, щоб людина перебувала всередині великого надувного шару (зорба), який фактично зроблений з прозорого матеріалу, такого як термополіуретан або ПВХ. Зорб може мати внутрішній чи зовнішній діаметр від кількох метрів до більших розмірів. Внутрішній діаметр залишає простір для людини, яка може вільно рухатися в центр шару, однак, для безпеки людину фіксують спеціальними ременями-кріпленнями. Існують два основних типи зорбінгу: зорбінг по спуску, зорбінг по снігу, зорбінг на водній поверхні. Даний вид екстриму на сьогодні представлений на всіх відомих курортах України, де є незначні схили та чиста місцевість – Букавель, Сласвське, Дніпро та інші міста.

Рис.3. Зорбінг на різних видах поверхні

Сурвівалізм, чи проживання на природі, включає в себе набір навичок та знань, які втратили людину вижити в надзвичайних умовах, таких як у густих лісах, горах, пустелях чи на островах. Ці навички традиційно включають в себе вміння знаходити їжу, воду, будувати примітивні притулки, використовувати інструменти, орієнтуватися за допомогою природних ознак та багато іншого. Україна має багатий природний ландшафт, що дає відмінні можливості для вивчення виживальності та виживання на природі. На сьогодні в Україні створені спеціальні туристичні школи сурвивалізму.

Диггерство (urban exploration) – це сучасний вид урбаністичного екстриму, який на ринку туристичних послуг з'явився в 90-х роках ХХ ст. Диггери досліджують штучно вириті підземні простори: метро, каналізаційні системи, дренажні бункери, покинуті бункери холодної війни, підземні укриття, бомбосховища, підземні ріки, які спрямовані людиною у потрібному їй напрямку тощо. Їх приваблюють об'єкти, створені людиною. На території України диггерство поширене у Києві, Львові, Дніпрі, Харкові, Одесі, навіть у Чернівцях.

Фрібордінг (freebording) - спуск з заасфальтованих схилів на спеціальному снаряді фріборді. Сам фрібордінг виник в результаті схрещування скейта і сноуборду, але він довший, ніж скейтборд, у нього замість чотирьох коліс -

шість. Був придуманий, як симулятор і літній тренажер для сноубордингу, але переріс свій навчальний призначення і став окремим видом екстриму.

Клімбінг (climbing) - мета даного екстриму - піднятися на вершину стіни без допомоги будь-чого, можна використовувати тільки ноги і руки. Як різновид клімбінга можна додати лазіння по деревах (tree) - сходження на високі дерева. Клімбінг розвивається на штучних об'єктах, його втіленням на природних територіях є звичайне скелазіння. Однак, в Україні є багато бажаючих займатись таким екстримом, тому у багатьох обласних, та й не лише, центрах створені спеціальні скеледроми. Даний вид приваблює переважно підлітків та молодих осіб.

Трекінг (trekking) – є досить легкою формою походів по мальовничих, переважно гірських територіях з нескладним рельєфом та наявним дорожнім покриттям (як з твердим покриттям, так і може бути проста ґрунтова дорога) Трекінг розрахований на невідповідного туриста. Тривалість походу має бути близько 7-8 годин на день. Взагалі не зрозумілим є те, чому трекінг відносять до екстремального туризму.

Слеклайн – полягає в ходінні по спеціальній нейлоновій або поліестровій стропі, натягнутій між стаціонарними об'єктами (т. зв. «Станціями»).

Рис. 3. Слеклайн у гірській місцевості

Ступінь натягу і довжина регулюється в залежності від потреб і цілей еквілібриста. Також існують різні по ширині і структурі стропи для різних стилів слеклай – виконання складних акробатичних трюків, проходження довгих ліній, ліній над водою і по натягнутій на великих висотах над землею стропі зі страховкою або без.

2.5. Регіональні відмінності розвитку екстремальних видів туризму в Карпатах

На території Українських Карпат екстремальний туризм має найбільш сприятливі перспективи для свого розвитку, це перш за все зумовлено орографічними особливостями території.

Вертикальне і горизонтальне розчленування території Карпат, структурні елементи рельєфу дають можливість виокремити ділянки гірських територій, які мають всі наявні ресурси для екстремального туризму. Зокрема, території з середніми висотами над рівнем (800 – 1800м) та високогірні (більше 1800м) найбільше придатні та й уже пристосовані для гірськолижного туризму та сноубордингу. Зокрема це такі карпатські мависви, як Черногора, Свидовець та Мармарощина. Лінія максимальних висот Чорногірського масиву проходить такими вершинами: Петрос, Говерла, Ребра, Гутин – Томнатик, Піп – Іван.

Одним із центрів гірськолижного туризму є Драгобрат, що розташований в Рахівському районі та є найвищим гірськолижним курортом Українських Карпат (1300 – 1700 м. над р.м). Другий відомий центр – гірськолижний курорт Буковель, пересічні висоти тут від 900 до 1372 м. над р.м. Саме тут представлена найбільша кількість екстремальних трас та трас для сноубордів.

Тут сформувалась сучасна туристична інфраструктура, яка окрім новітніх модернізованих витягів включає цілу мережу лікувально – оздоровчих закладів. В зоні відпочинку діють пішохідні, лижні, водні, велосипедні, кінні та автомобільні туристичні маршрути.

В Карпатському регіоні окрім гірськолижного відпочинку розвиваються ще такі види екстремального туризму які спелеологія, скелелазіння, дельтапланеризм. Зокрема всі ці три види представлені на території Тячівського району Закарпатської області.

Середньогірний рельєф охоплює більшу частину Українських Карпат. До нього відносяться південно – західні схили Верховинського середньогірного вододільного хребта, район середньовисотних хребтів і гірських груп Горган, середньогірний рельєф масивів Свидовець, Черногора і Маромарош, середньовисотний нагірний рельєф Полонинського хребта та райони вулканічних гірських груп Вигорлат – Гутинського хребта. В межах даного рельєфу найбільш популярні екстремальні види туризму – гірськолижний, рафтинг, трекінг, пішохідні категорійні маршрути (третьої категорії складності), популярні райони для джипінгу та скелклазіння.

Низькогірний рельєф приурочений в основному до Закарпатських передгір'їв та територій Покутсько-Буковинських Карпат. Тут найбільшого розвитку набули такі різновид наземного екстремального туризму як спелеотуризм. Основні особливості спелеотуризму: складність маршрутів, обумовлена великою різноманітністю рельєфу печер (колодязі, завали, вузькі щілини, підземні ріки тощо); як правило висока вологість повітря (до 100%) при зниженій температурі; відсутність природного освітлення. Великі таємниці природи зберігають Солотвинські копальні (соляні печери), Кам'яні ворота, Ведмеже ікло, Романія, Княгиня, Дружба, Перлина, Молочний камінь (карстові печери) та інші, які є менш відомими.

Вапнякові скелі придатні для скалелазіння різних видів. Візуально скелі є привабливими й в естетичному плані – це велитенські блоки юрського вапняку, які оточені більш молодими породами крейдового періоду (фліш).

Найглибше вертикальне розчленування рельєфу Українських Карпат приурочене до Полонинсько – Черногірської області. Подекуди перепади висот

тут сягають більше 100 метрів. Дана територія характеризується максимальними абсолютними висотами і є найбільш підвищеною частиною Українських Карпат. Річкові системи гірських територій – Біла й Чорна Тиса, Тересля, Ріка, Прут, Черемош, Прутець є надзвичайно сприятливими територіями для розвитку рафтингу та каякінгу [Н. Габчак]. На даний час існує декілька відомих клубів, які організують кількадевні сплави на байдарках або катамаранах. Туристи забезпечуються необхідним обладнанням, а сплав проходить під керівництвом досвідчених організаторів.

Сьогодні Українські Карпати мають усі сприятливі чинники для розвитку багатьох видів пригодницького туризму :

- лижний туризм – «Вижниця», «Сколівські Бескиди»;
- - вело, -авто, -мото туризм – розвиваються повсюдно;
- скелклезіння;
- парапланеризм та дельтапланеризм;
- рафтинг;
- сноубординг ;
- водний екстремальний туризм – різні види сплавів по гірських річках;
- дайвінг (Синевір)
- спелео-туризм (Закарпаття).

Висновки до 2 розділу

Україна має унікальні ресурси для розвитку екстремальних видів туризму. Орографічні особливості та наявність гірським систем сприяє розвитку гірськолижного туризму та сноубордингу. Наявність скельних утворень, як у Карпатах (Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська області) так і на рівнинній території України – каньйони Дністра, Південного Бугу придатні для скелелазіння різних видів. Рельєф також є перевагою і основою для розвитку атких видів, як джипінг, байкінг, вело-туризм.

Значні поклади гіпсів та вапняків сприяли розвитку карсту. Карстові форми рельєфу, такі як печери є основою розвитку такого екстремального виду туризму, як спелеотуризм. Території його найбільшого поширення – Поділля, Крим, Закарпаття.

Наявність гірських рік сприяла розвитку екстремальних водних видів туризму. На Карпатських гірських річках поширений рафтинг, каякінг, сплави на плотах. Рівнинні річки – Дністер, Дніпро, Південний Буг придатні для сплавів на портах та катамаранах, тут також займаються яхтингом, віндсерфінгом тощо.

Екстремальний туризм розвивається, і на території України стрімко ширяться й популяризуються відносно нові види – зорбінг, темний туризм, сурвівалізм, дигерство та інші види.

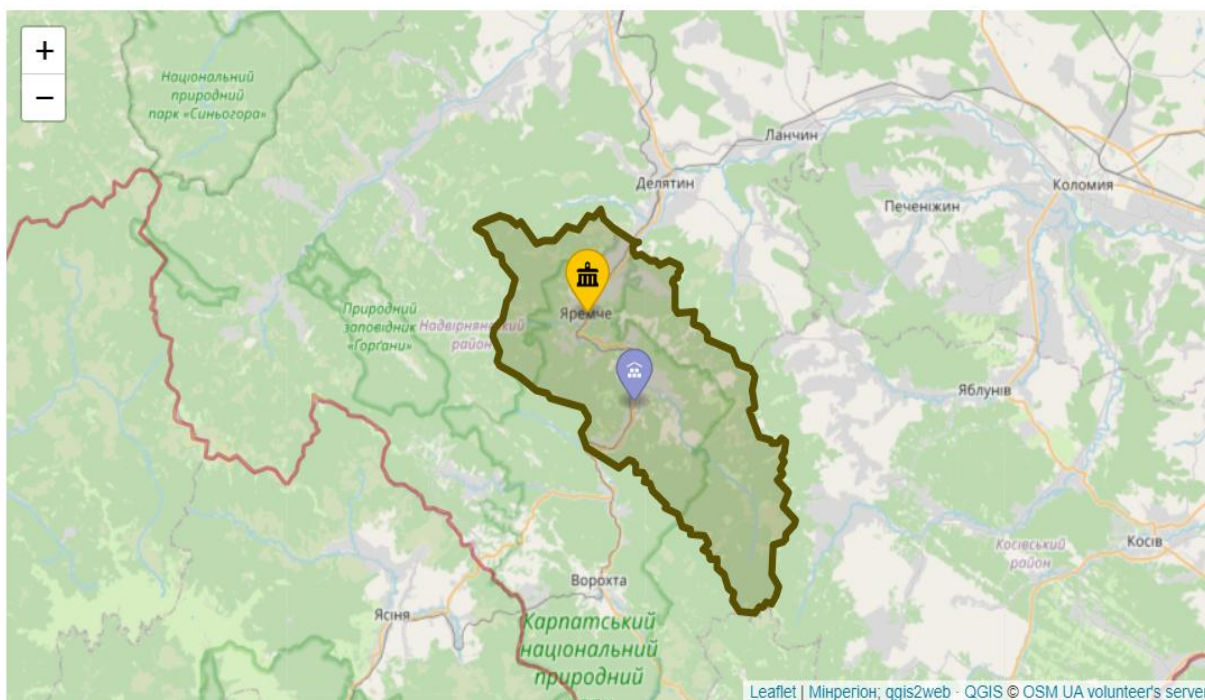
Очевидно, що екстремальний туризм поступово розвиватиметься, тому завдання держави полягає в тому, щоб зробити його максимально безпечним для учасників і не допускати безконтрольного використання і знищення природних туристичних ресурсів.

РОЗДІЛ III

РОЗВИТОК ОКРЕМИХ ВИДІВ ПРИГОДНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ЯРЕМЧАНСЬКОЇ ОТГ

3.1. Передумови розвитку туризму на території Яремчанської ОТГ

Яремчанська ОТГ роташована на території Івано-Франківської області та утворена в результаті проведення реформи з децентралізації. До складу Яремчанської ОТГ входить два населені пункти – місто Яремче та село Микуличин. Загальна площа ОТГ становить 270.8 км. кв., а іисельність нселення – 13 674 осіб. Центром горомади виступає місто Яремче.

Маюнок 3.1. Територіальні межі Яремчанської ОТГ

Яремчанська ОТГ має великий потенціал для розвитку туризму загалом та екстремального туризму в тому числі завдяки своїм гірським ландшафтам, гірським потокам та лісовим масивам. Це створює чудові умови для розвитку маршрутів екстремальних пригод та сприяє збереженню природної різноманітності.

Яремчанська ОТГ розташовані в улоговині гір, у межах масиву Горган (гори, які мають асиметричні схили й гострі гребені гір), в південно-західній частині Івано-Франківської області та займає центральну частину українських Карпат. Територія простягнулась у межах гірських масивів Горган, Покутсько-Буковинських Карпат та Чорногори. Пересічні висоти тут коливаються від 400 м до 1542 м. ОТГ оточена горами з усіх боків: з півдня та південного заходу – хребет Явірник, з заходу – Щивка, Чорногорця, Синячка, з сходу – Маковиця..

На досліджуваній території з 3 червня 1980 року функціонує Карпатський національний природний парк загальнодержавного значення. Його площа становить 50 495 га. Рельєф території національного парку формувався протягом тривалого часу: близько 35 мільйонів років тому тут представлені реліктові види флори та фауни. Дня територія багато мільйонів років тому була вкрита водами Сарматського моря, де нашарувалися пісок, глина, вапняк, які після відступу води зкам'яніли та під дією екзогенних процесів утворилися сучасні Карпати.

У Карпатському національному парку налічується близько 1100 видів рослин (54% усієї флори Українських Карпат). Основними видами рослин Карпатського парку є хвойні ліси, зокрема ялина, а також ялиця біла та сосна звичайна. Крім хвойних порід на території національного парку поширені букові ліси, переважно в басейні річки Прут.

Трав'яниста рослинність національного парку представлена різними деревами та кущами, серед останніх чорниця, брусниця, журавлина. До Червоної книги занесено багато видів рослин, зокрема підсніжник, білоцвіт весняний, шафран Гейфеля. Статистика свідчить: із 132 видів вищих судинних рослин Карпат, занесених до II видання Червоної книги України, 80 росте на території Карпатського природного парку.

У Карпатському природному парку мешкає велика кількість різноманітних видів живих організмів. У парку налічують 48 видів ссавців, 110

видів птахів, 11 риб, 10 земноводних, 6 плазунів, 32 представники фауни занесені до Червоної книги України. Найпоширенішими видами є птахи, гризуни, хижаки та парнокопитні. Серед птахів – сорокопуд і повзик, канюк, тетерев карпатський, дрозди, білоспинний дятел і трипалий дятел. Серед непарнокопитних найчисельнішими є олень карпатський, козуля та дикий кабан. Рідше зустрічаються куниця, борсук, вовк, кіт лісовий, рись, видра, горностай, бурий ведмідь. Струкова форель водиться в гірських струмках. Серед земноводних часто зустрічаються альпійський і карпатський тритони, крапчаста саламандра, гостра і трав'яна жаби, а також плазуни - веретена, вуж, мідянка, гадюка та ящірка.

Територія громади має потужні водні ресурси. Тут є велика кількість річок, між якими утворюються мальовничі водоспади, пороги, що також становить привабливість для туристичного відвідування. Основною річкою, що протікає через Яремчанський край є річка Прут. Її витoki починаються на північних схилах Чорногори на висоті понад 1750 м. Основні притоки Прута – Прутець Яблуницький, Жонка Кам'янка, Піга, Прутець Чемегівський, Гомулець. Дана водна артерія є базовою для проведення щорічних міжнародних всеукраїнських змагання з рафтингу і аматорських сплавів на байдарках. На території Яремча та Микуличина є 3 водоспади:

- водоспад Гук, що знаходиться на території заповідника біля селища Микуличин (найвищий водоспад на р. Прут) є «Гук», який.

- водоспад «Пробій» також на р. Прут. Розташований на території другого сувенірного ринку. Водоспад спадає каскадомі приваюлює не лише екстремалів, а й звичайних туристів своєю неймоівною силою та красосою.

- на р. Прутець Чеміговський спадає водоспад «Капливець» неподалік Микуличина.

На території також знаходяться джерела мінеральних вод (хлоридні, вуглекислі, сульфатні, води типу “Боржомі”, “Нарзану”, “Єсентуків”, “Арзні”). Корисуються популярністю серед місцевого населення та туристів гідрокарбонатно-натрієві та кальцієві води з місцевою назвою – “Буркути”.

Одним з важливих аспектів при аналізі DESTИНАЦІЇ є клімат регіону. Територія Яремчанської ОТГ є привабливою у цьому аспекті. Адаже дає змогу залишатися туристичним магнітом не лише в один період року. Карпати популярні цілий рік. Тому мова може йти про цілорічний туризм з певним профілюванням окремих відповідно до сезонів, де один вид пЛВНО змінюється на інший.

Взимку туриста цікавлять лижі, сноуборди, сани, засніжені смереки та святкова зимова атмосфера. Навесні та восени туриста приваблює свіжість та змога відвідати різні визначні місця, коли там менш людно. Влітку – буяння природи, пляжний відпочинок поруч з гірськими річками, легкі походи тощо.

І у всі ці пори року територія Яремчанського ОТГ є привабливими для туриста, що цінує різний вид і час відпочинку. Перевагою є те, що будь-яка пора року не лише не перешкоджає, але й сприяє розвитку різних видів екстремального туризму на території Яремчанського ОТГ.

Яремчанська ОТГ розташована в живописній гірській місцевості, що надає унікальний природний потенціал для розвитку екстремального туризму. Гірські ріки, лісові масиви та гірські ландшафти можуть слугувати ідеальними місцями для створення маршрутів для різних видів екстремального спорту та розваг, зокрема для подорожей на всюдиходах.

Крім того, регіон має багатий культурний спадок, який можна інтегрувати в екстремальні маршрути, надаючи туристам можливість не лише відчутти адреналін, а й поглибитися в унікальну історію та традиції місцевого населення.

Самостійні подорожі стали однією з головних тенденцій, яка, як очікується, сформує галузь у 2023 році, оскільки все більше людей прагнуть отримати персоналізований досвід. Перехід до самостійних подорожей і бажання унікальних вражень збільшили популярність самостійних подорожей.

3.2. Переваги території Яремчанської ОТГ для розвитку екстремального авто туризму

Привабливою для розвитку будь-якого з видів туризму може бути територія з наявністю необхідних для розвитку цього виду туризму ресурсів та умов. Так, на території Яремчанської дестинації мають бути :

- наявність визначних пам'яток, які приваблюють туриста й викликають інтерес;

- присутність комунікативної частини, яка б об'єднувала особу з послугами, що надаються на цій території: інформаційні портали, системи бронювання, маркетингова складова
- присутність на цій території готельних об'єктів різного типу та різного цінового сегмента, закладів харчування туристів, рекреаційної та розважальної інфраструктури, та розвиненої транспортної системи;

Екстремальний туризм також має містити:

- наявність визначних пам'яток, які приваблюють туриста, викликають інтерес – але саме в зацікавленні відвідати чи дістатися нетрадиційним, а екстремальним способом
- присутність комунікативної частини, яка б об'єднувала особу з послугами, що надаються на цій території: інформаційні портали, системи бронювання, маркетингова складова
 - присутність достатнього інформування саме про наявність, різноманіття видів, ознайомлення з тими екстремальними розвагами, які притаманні тому чи іншому регіону.

Наявність екстремальної туристичної дестинації може стати ключовим у формуванні іміджу та розвитку регіональної туристичної сфери.

Це допомагає залучати та мотивувати туристів відвідати ту чи іншу територію та активізувати туристичний попит. І може стати вирішальною в прийнятті рішення на відвідини того чи іншого туристичного регіону.

Яремчанська ОТГ має безмежний потенціал для розвитку туризму. Ще за часів Австро-Угорської імперії цей край був надзвичайно привабливим для мандрівників. І навіть у той час ці землі вважалися чимось екзотичним та дещо екстремальним способом відпочинку.

Згодом тут активно будували та розвивали санаторії, розвивали залізницю – лиш, щоб туристи з колишньої Австро-Угорської імперії мали змогу сюди приїздити на відпочинок. І навіть в ті давні часи Карпатський край приваблював не лише змогою насолодитися красою, але й нагодою отримати екстремальні відчуття від небанальних подорожей.

Тоді таким видом подорожей були піші походи в гори. А зараз сучасність та технології дає ширше різномаяття вибору надання екстремальних видів послуг.

Наявність екстремальних розваг на певній території однозначно є конкурентною перевагою. І хоч вважається, що в Україні екстремальні напрямки відпочинку перебувають в стані перспективних розробок, однак на території Яремчанського ОТГ такий вид послуг вже близько 10 років є популярним та активно практикується.

Коли туристи обирають напрям для відпочинку, окрім звичайного вибору місця проживання та харчування, найперше, що їх цікавить – розваги, якими планують наповнити відпочинок. Кожна територія має свої особливості:

- особливості ландшафту
- особливості клімату
- культурні відмінності

- тощо

Ці і не тільки фактори формують можливість наявності тих чи інших форм екстремальних розваг.

Яремчанська ОТГ володіє неперевершеним природним потенціалом, який може бути ефективно використаний для розвитку екстремального туризму. Аналіз дестинацій в цьому контексті є важливим інструментом для розуміння потреб та очікувань туристів, а також розробки стратегій розвитку та маркетингових кампаній.

Аналіз попиту вказує на зростання інтересу до екстремального туризму в регіоні. Активні види відпочинку, такі як гірські велосипеди, скелелазіння, рафтинг (сплав по гірських річках), подорожі на позашляховиках та всюдиходах, таких як квадроцикли та багі – набувають популярності серед прихильників екстриму. Туристи бажають пробувати нові й нові види екстремального відпочинку, а також стають рупором для поширювання та розповсюдження інформації про такі види відпочинку, коли діляться враженнями з близькими та в соцмережах.

Інфраструктура та послуги. Аналіз наявної інфраструктури та послуг показує, що деякі елементи, такі як гірськолижні курорти та туристичні бази, вже працюють в регіоні на власній клієнтській базі. Проте, для забезпечення повноцінного екстремального туризму, необхідно розвивати прокат спорядження, трекінгові маршрути та екстремальні майданчики.

Разом з цим тут наявна чимала кількість гірських доріг, що складає можливість розвитку одного з видів екстремальних розваг – подорожей у гори різними видами транспорту. Використовуючи ці ресурси та наявність різних пам'яток природи, історії – є змога створити попит на ще один вид надання екстремальних послуг. Мова йде про подорожі на *квадроциклах та багі*.

Такий вид транспорту суттєво відрізняється від звичайних автомобілів чи навіть автомобілів-позашляховиків. Вони є компактні, міцні, високопрохідні,

що дає змогу пересуватися на складних ділянках доріг, по бездоріжжю, долати перешкоди та бути більш безпечним для осіб, які не мають певних спеціальних навичок.

Конкуренція та Позиціонування. Визначення конкурентів в екстремальному туризмі дозволяє визначити унікальні особливості Яремчанської ОТГ. Зрозуміле позиціонування, наприклад, як центру для подорожей у гори різними видами транспорту: від велосипедів до всюдиходів. Або екстремальних водних видів спорту, може визначити привабливість регіону для конкретного сегмента туристів.

Звертання уваги на місцеву культуру та традиції може додатково збагатити туристичний досвід. Взаємодія з місцевими громадами та заходи, присвячені місцевим традиціям, можуть стати цінним додатком до екстремальних маршрутів.

Стратегії Розвитку

На основі проведеного аналізу рекомендується:

- Розвивати нові маршрути та екстремальні майданчики.
- Залучати інвестиції для розбудови необхідної інфраструктури.
- Створювати маркетингові кампанії, які підкреслюють унікальність та привабливість регіону.
- Розвивати партнерства з місцевими бізнесами для надання додаткових послуг.

Саме наявність можливості об'єднати та використати ці описані вище ресурси особою, що не володіє певними особливими, технічними чи іншими навичками є вирішальним у формуванні дестинації екстремального туризму в Яремчанській ОТГ.

3.3. Розробка та впровадження екстремальних (пригодницьких) маршрутів на території Яремчанської ОТГ

Сучасний туризм стає все більш різноманітним, і велику популярність набуває екстремальний туризм. Цей вид відпочинку привертає тих, хто шукає адреналін та неповторні враження. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки та впровадження екстремальних маршрутів на території Яремчанської об'єднаної територіальної громади (ОТГ).

Першопочатковою метою діяльності на сегменті ринку екстремального туризму було у створенні унікальних екстремальних маршрутів, які не лише задовольняють потреби любителів екстремальних вражень, а й сприятимуть розвитку туризму в регіоні та приновитимуть дохід.

Реалізація проєкту передбачає не лише розробку маршрутів, але й створення необхідної інфраструктури для комфортного відвідування та використання маршрутів. Це містить в собі будівництво точок прокату та сервісних центрів, які нададуть туристам можливість отримати необхідне спорядження та інформацію.

Фактично такого роду послуги уже надаються у Яремчі близько 10 років. І за цей час потенціал та популярність такого виду розваг лише зростає.

Вбачаючи потенціал Яремчанського ОТГ, ще 9 років тому попередньо вивчивши попит на ринку екстремального туризму зародилась ідея діяльності на цьому ринку.

I. Розробити маршрути та апробувати їх особисто. Разом з новими точками прокатів, розвиваються і маршрути для такого роду поїздок. Створення екстремальних маршрутів для активного відпочинку та розваг у Яремчанській ОТГ безпосередньо сприяє розвитку туризму та популяризації нашого унікального регіону

II. Другий етап полягав у створенні точки прокату квадроциклів та багі (всюдиходи). Перші 1-2 роки роботи були тестовими та показали, що потенціал даний вид туризму має неабиякий. З року в рік наш прокат розвивається та відкриваються нові точки, що створює сприятливе конкурентне середовище.

III. Детальне вивчення маршрутів. Різноманітність маршрутів для любителів екстремальних видів спорту та природних пригод. Створення безпечних та екологічно чистих зон для екстремальних видів відпочинку.

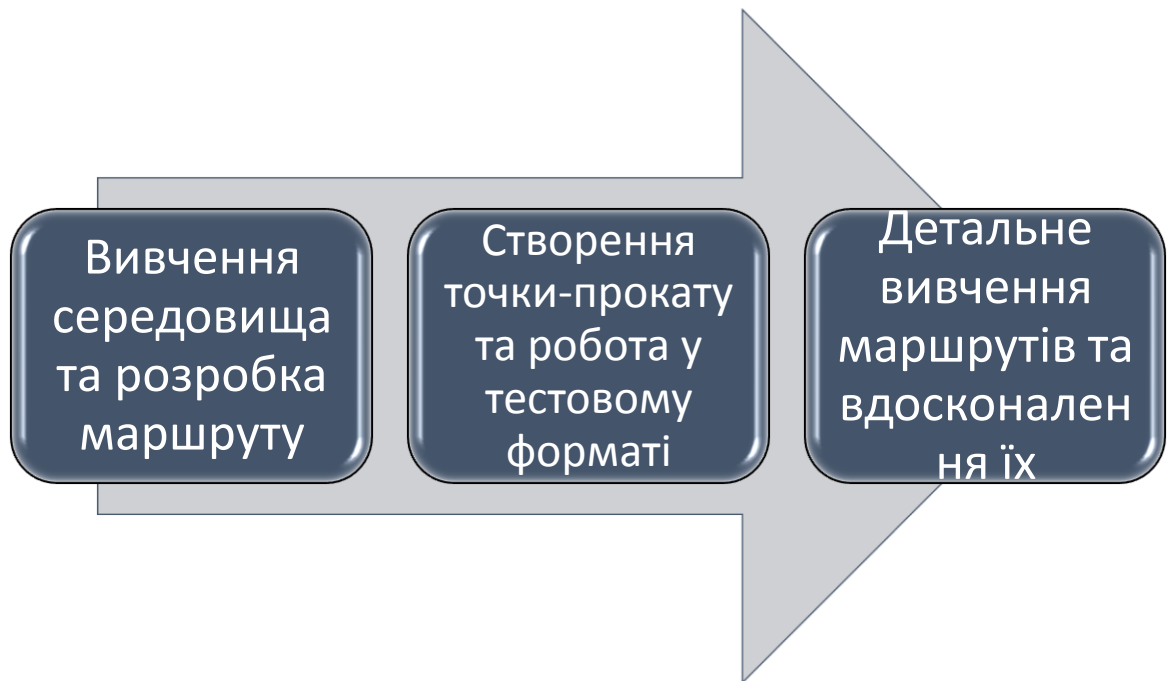

Рис. 3.1. Етапи організації діяльності в екстремальному туризмі (з власного досвіду)

Важливим етапом є вибір засобів пересування для екстремального туризму. У даному випадку мова йде про квадроцикли та багі. Щоб створити свій автопарк потрібно багато часу витратити на вивчення пропозицій на цьому ринку, зважити та керуючись певними критеріями надати перевагу тому чи іншому засобу пересування.

При виборі фірми, категорії квадроциклу чи багі для поїздок в гори, слід було врахувати кілька ключових факторів, щоб забезпечити безпечні та комфортні подорожі:

1- Технічні характеристики:

- Потужність та тип двигуна: Потужний двигун може бути важливим для подолання стежок та вигід гірського рельєфу.

- Система підвіски: Ефективна система підвіски дозволяє краще адаптуватися до нерівностей на дорозі та забезпечує стабільність.

2- Тип машини:

- Квадроцикл чи баггі: Вибір між квадроциклом та баггі залежить від уподобань конкретної особи. Багі може бути більш стабільним на крутих схилах, тоді як квадроцикл може бути швидшим та маневреннішим.

3- Безпека:

- Захист від перекидань: Важливо, щоб всюди мав заходи безпеки для запобігання перекиданням.
- Системи безпеки: такі як ремені безпеки та системи стабілізації, є в комплектації, якщо це передбачено.

4 - Розмір та вантажопідйомність:

- Розмір машини: Малі та компактні багі та квадроцикли можуть бути більш маневренними, але великі – можуть мати більшу стабільність.

5- Вантажопідйомність: важливо при врахування універсальності для різних осіб різної комплектації.

6- Тип маршрутів:

- Тип гірського рельєфу: Різні моделі можуть краще справлятися з певними типами гірських умов. Наприклад, для кам'янистих доріг важлива гарна підвіска та колісна база.

7- Бренд та Репутація:

- Репутація виробника: Ретельно вивчаємо відгуки та репутацію виробника. Відомі та надійні бренди забезпечують якість та надійність.

8- Ціна та Обслуговування:

- Вартість: вибір оптимального співвідношення ціна-якість.
- Доступність запчастин: Перед покупкою маємо в'яснити, що запчастини та сервіс доступні в нашому регіоні.

Організація й надання послуг з джипінгу здійснюється у кілька етапів.

1- бронювання та узгодження деталей з клієнтом.

Вибір моделі: Клієнт обирає тип транспортного засобу (квадроцикл чи баггі) та модель з наявних в асортименті.

Бронювання транспортного засобу (резервація) здійснюється із зазначенням дати та часу. Обов'язково погоджується тривалісті оренди, час початку та час повернення засобу. Відбувається оформлення договору про прокат, в якому зазначаються умови використання транспорту та правила повернення.

2-Заповнення форм: клієнт заповнює необхідні форми, включаючи контактні дані та інші важливі деталі. У туриста обов'язково має бути дозвіл на керування транспортним засобом. Взірець такої форми подано у додатку А.

3-Вибір спеціального спорядження:

Шолом та захисний костюм: клієнт обирає відповідне захисне спорядження, таке як каска, рукавиці, захисні окуляри тощо.

4-Інструктаж з безпеки та керування:

Інструктор провидить знайомство туриста з транспортом: проведення короткого знайомства з транспортним засобом, включаючи основні функції та особливості.

Інструктор повідомляє правила безпеки: надання детальних інструкцій щодо використання транспорту та дотримання правил безпеки та інструктаж щодо технічних аспектів, таких як запуск двигуна, робота передач, системи гальм та інше.

5 Обов'язкова послуга супроводу. Послуги супроводу та технічної підтримки: спеціально підготовлена людина супроводжує туристів під час всього маршруту.

6-Повернення транспорту та ревізія:

По завершенні проходження маршруту здійснюється ревізія транспортного засобу: перевірка стану транспорту та спеціального спорядження. Запис зношення: запис даних про зношення чи пошкодження, що виникли під час прокату. Збір спеціального спорядження та завершення: повернення захисного екіпірування. Завершення прокату: завершення та оплата послуги прокату.

Цей комплексний підхід дозволяє гарантувати клієнтам безпеку, комфорт та можливість отримати насолоду від екстремальних подорожей на квадроциклах та баггі.

3.4. Основні характеристики короткотривалих багі та квадро-турів по території Яремчанської ОТГ.

Послуги з надання короткотривалих екстремальних (пригодницьких) турів на території міста Яремча ми розпочали ще близько 10 років тому. На той момент конкуренції на цьому ринку фактично ще не було. Маршрути спершу були простими, а з часом, по мірі зростання популярності даного виду туризму змушені буди проводити диверсифікацію даного продукту.

Розпочали ми свою діяльність з надання послуг ждипінгу з 2 квадроциклів. Придбали їх на вторинному ринку, але перед цим ретельно вивчили всі нюанси та придбали техніку високої якості та абсолютно технічно справну. Вже в перший високий туристичний сезон – влітку – справа виправдала очікування: адже серед туристів такий вид розваг став популярним. Наступним етапом стало збільшення кількості техніки та подальший розвиток підприємницької діяльності. Згодом ми розширили асортимент техніки, адже туристу було цікаво пробувати не лише катання, але й випробувати спроможності техніки та власні навички на різних видах транспорту. Тож з'явилися квадроцикли різних потужностей і також багі.

На сьогодні в межах Яремчанської ОТГ аналогічні послуги надає 17 підприємців. Однак наявність конкурентного середовища змушує підвищувати якість послуг які надаємо.

Нижче представлено 4 найпопулярніших маршрутів з використанням квадроциклів та багі по території Яремчанської ОТГ. Початковою точкою всіх наших маршрутів є офіс прокату, що знаходиться в центральній частині міста.

Отже на картосхемі (рис. 3.2) представлено наш перший маршрут. Маршрут – Водоспад Дівочі сльози ➡️ круг адреналіну з переїздом через гірську річку.

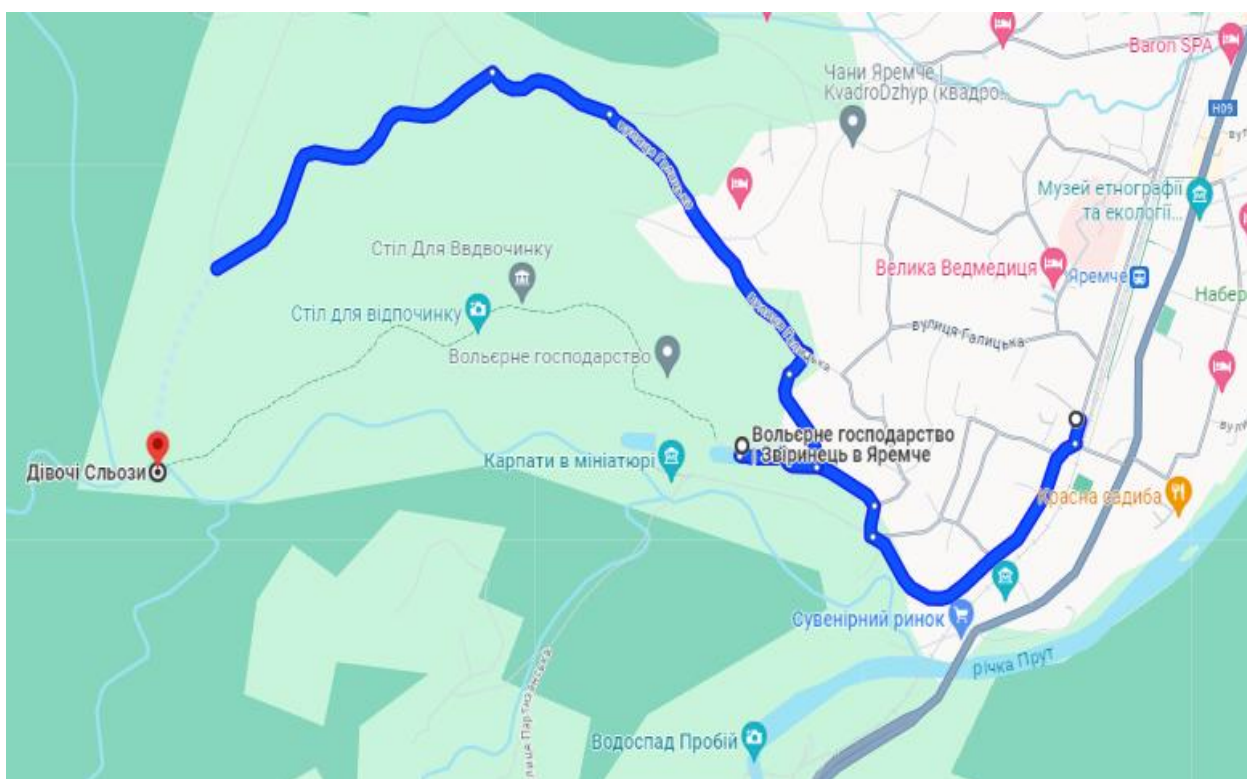

Рис. 3.2. Картосхема маршруту 1. Водоспад дівочі сльози

Даний маршрут є найпростішим та розрахований на невідготовленого туриста, який хоче спробувати щось нове. Тривалість становить всього від 45

хвилин до 1 години. Повна протяжність – 10 кілометрів (у 2 сторони). Тип складності: легкий.

Рекомендовано даний маршрут для широкого кола людей: для початківців, сімей з дітьми та тих, хто має обмаль часу, але хоче спробувати катання на квадроциклах.

Опис маршруту. Із початкової точки маршруту їдемо гірською лісовою дорогою до водоспаду Дівочі сльози. Далі спускаємося до річки, через яку переїжджаємо на квадроциклах. Повертаємося на базу.

Маршрут 2. Другий маршрут є дещо складніший і відповідно затрати часу й рівень підготовки має бути вищим. Особам без досвіду може бути дещо складно.

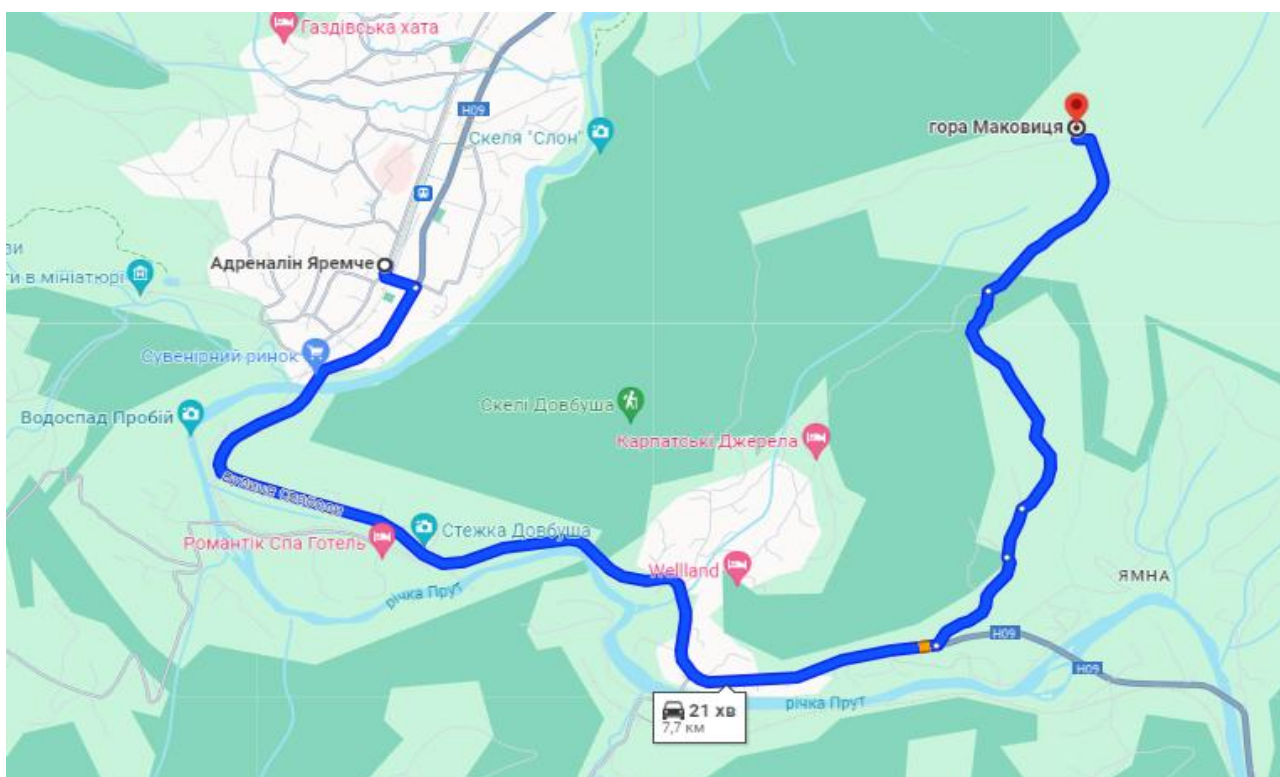

Рис.3.3. Картосхема маршруту на гору Маковиця

Тривалість даного маршруту становить 2 години. Протяжність – 20 кілометрів (у 2 сторони). Затипом складності – середній. Маршрут може змінюватися в залежності від погодних умов.

З початкової точки маршруту вирушаємо стрімкими, кам'янистими підйомами та виїжджаємо на хребет Маковиця. З одного боку хребта видно місто Яремче, з іншого — присілок Ямна та село Микуличин. Передбачена зупинка на 15-20 хвилин з метою огляду краєвидів.

Хребтом по ґрунтовій дорозі долаємо шлях до полонини Маковиця. На полонині за бажанням дегустуємо традиційні гуцульські страви. При бажанні відбувається екскурсія, де місцеві жителі розповідають про полонинське господарство та про цінність висоогірних сирів навіть далеко за межами України.

Далі повернення по тій же ґрунтовій дорозі хребтом на гору Маковиця, (висота 985 м. над р.м.) далі спуск і повернення на базу.

Маршрут 3. На гору Щівка 1200 м над рівнем моря через водоспад Дівочі сльози.

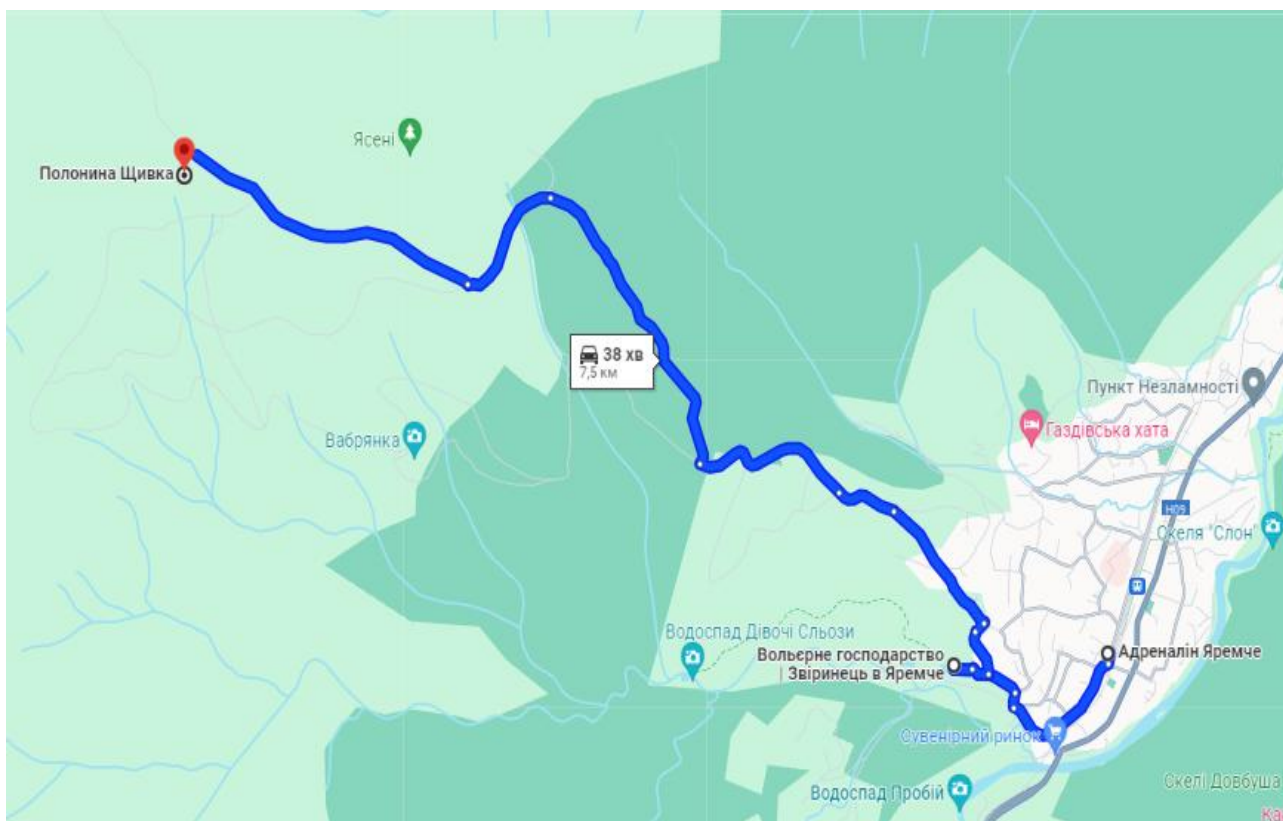

Рис.3.4. Картохема маршруту 3. Гора Щівка.

Тривалість: 3 год. Протяжність: 30 кілометрів (у 2 сторони). Тип складності: середній. Маршрут може змінюватися в залежності від погодних умов. Потребує належного рівня підготовки, та особливо у період міжсезоння (не сухий) спеціального вбрання, що захистить від багнюки.

Опис маршруту. Вирушаємо з початкової точки та ідемо до гори Щівка, висотою 1200 метрів над рівнем моря (стартуємо з висоти 500 метрів н.р.м.). Зупинка 1 - водоспад Дівочі сльози.

Далі спускаємося до річки, через яку переїжджаємо на квадриках і продовжуємо підйом гірською дорогою.

Переїжджаємо через гору Вабрянка, висотою 1000 м над р. м. Рухаємося по хребту 3 км та потрапляємо до гори Щівка.

З гори Щівка відкривається мальовничий краєвид на хребет Явірник-Горган.

Весь маршрут пролягає ґрунтовою, лісовою дорогою з переїздом через ріки та болота.

Маршрут 4 – гора Синячка

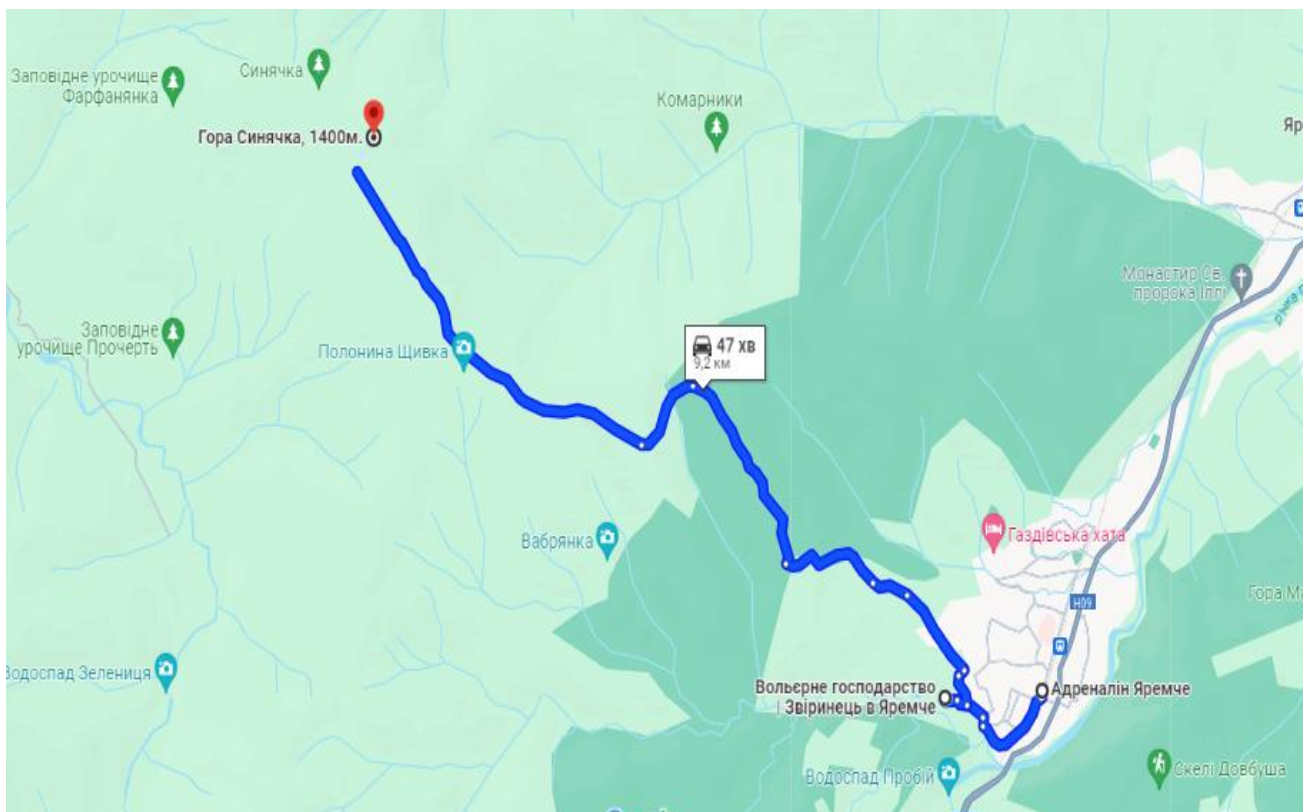

Рис. 3. 5. Картосхема маршруту на гору Синячка

Тривалість маршруту може коливатись від 4 до 5 годин. За складністю він належить до маршрутів середнього рівня складності. Особливих обмежень немає. Підійде для початківців з невеликими навичками водіння. Протяжність маршруту – 40 кілометрів.

Опис маршруту. Їдемо до підніжжя гори Синячка, висотою 1400 метрів над рівнем моря (стартуємо з висоти 500 метрів н.р.м.).

Дорогою заїжджаємо на водоспад Дівочі сльози, який каскадом і плесом розбився серед хвойного лісу.

Потім спуск до річки, через яку переїжджаємо на квадриках і продовжуємо підйом гірською дорогою через хвойний та буковий ліс.

Переїжджаємо через гору Вабрянка, висотою 1000 м над р. м.

Далі маршрут веде безпосередньо на гору Щівка, що знаходиться на відстані 3 кілометри (1200 м. над р. м.). Далі від Щівки рухаємось ще 5 км. і ми

зупиняємося біля підніжжя гори Синячка. На вершину цієї гори можна піднятися пішки. Звідти відкривається краєвид на Говерлу, Петрос, Хом'як, Синяк — Черногірський та Свидовецький хребти. Також на хребет Горгани.

Весь маршрут пролягає ґрунтовою, лісовою дорогою з переїздом через ріки, болота.

Коротка інформація щодо пропонованих і описаних маршрутів подано у таблиці 3.1. Вартість маршрутів відрізняється залежно від обраного виду транспорту. Так подорож на квадроциклі вартуватиме фактично вдвічі менше, аніж подорожна багі (табл. 3.1.)

Таблиця 3.1. Коротка інформація щодо основних маршрутів на квадроциклах та багі

	Маршрут	Вартість		Тривалість	Відстань в км.
		для квадроциклів	для багі		
1	Дівочі сльози	1300-1700	2600	45 хв - 1 год	10
2	Маковиця	від 2600	5200	2 год	20
3	Гора Щивка	від 3900	7800	3 год	30
4	Гора Синячка	від 5200	10400	4-5 год.	40

Враховуючи, що всі маршрути пролягають горами, спостерігається певна сезонність на відвідини кожного з них. Наприклад, маршрут до полонини Маковиця ми пропонуємо лише в період, коли немає снігу або сильних злив. Це пов'язано з дорогою, оскільки за складних погодних умов дорога ускладнюється, що може бути небезпечно для туристів. Така ж ситуація з маршрутом “Гора Щивка”. В період сильних снігопадів цей маршрут також не використовуємо, оскільки дорога стає надто складною та небезпечною.

На противагу маршруту “Синячка”, який загалом пролягає через гору Щивка, однак до гори Синячка існують інші варіанти доїзду, тому ми

використовуємо під час снігопадів інший маршрут. Інші маршрути є доступні у будь-який період року.

Про популярність даного виду туризму (джипінгу) свідчить і динаміка активності туристів-екстремалів за 2022-23 роки (таблиця 3.2.). Як бачимо, недивлячись на війну в Україні, спостерігаємо зростання активності у 2023 році в порівнянні з 2022 роком. Загалом, 2022 рік вирізняється невисокими показниками популярності джипінгу, що є наслідком початку війни, відсутністю іноземних туристів та загальної дезорієнтованості населення України. Березень та квітень 2022 року були абсолютно збитковими, не було жодного замовлення. Літом 2022 року (липень, серпень) спостерігаємо незначне поживалення, кількість споживачів зростає до 400 осіб.

Зовсім іншу картину щодо споживачів послуг джипінгу бачимо вже у 2023 році. Приріст спостерігаємо у кожному з місяців року. Можемо відзначити два піки: – січень-лютий, що пояснюється святковими днями та напливом туристів в місто Яремче ; - липень-серпень – час літніх канікул та літніх відпусток.

Заборона виїзду представників чоловічої статі за кордон також зіграла на руку місцевому туризму, популярність джипінгу зростає також. Загальний приріст у 2023 році у порівнянні з 2022 роком становив 7900 осіб. Варто врахувати, що на один квадроцикл сідає 2 особи, а у багі поміщається 5-6 осіб.

Таблиця 3.1. Динаміка туристичної активності за 2022-23 роки

	Місяці	К-сть туристів 2022 рік	Кількість туристів 2023 рік	Приріст
1	січень	1200	1500	300
2	лютий	300	1200	900
3	березень	0	1000	1000

				00
4	квітень	0	600	60
				0
5	травень	100	800	70
				0
6	червень	300	1000	70
				0
7	липень	400	1400	10
				00
8	серпень	400	1400	10
				00
9	вересень	350	1000	65
				0
10	жовтень	250	800	55
				0
11	листопад	200	300	10
				0
12	грудень	300	700	40
				0
	Загалом за рік	3800	11700	79
				00

Основними споживачами джипінгу в місті Яремча є туристи з віковим діапазоном 25-45 років. Всі наші туристи полюбляють адреналін, яскраві враження, бажають випробувати себе та загалом спробувати щось нове, та прагнуть отримати яскраві емоції. 65% споживачів – чоловіки, 35% - жінки. Як не дивно, але в переважній більшості це люди, які мають спокійний, розмірений

спосіб життя, так звану “сидячу роботу”. Досить часто це пари, а також цілі сім’ї.

Також можемо стверджувати, що такий транспорт, як багі обирають переважно сім’ї з дітьми або цілі родини. Адже в 1 багі поміщається 6 осіб, що досить зручно для таких компаній. Також обирають багі ті особи, де хтось з членів родини побоюється самостійно сідати за кермо нової техніки, але хоче спробувати щось нове. Зазвичай це люди 35-45 років, які цінують безпеку.

Квадроциклам віддають переваги переважно молоді пари, які хочуть їхати вдвох або коли кожен з пари хоче їхати на окремих квадроциклах. Зазвичай, це люди 25-40 років, які більш сміливіші до випробувань.

Впровадження екстремальних маршрутів на території Яремчанської ОТГ визначить новий етап розвитку туризму в регіоні. Це створить унікальні можливості для туристів, забезпечить розвиток місцевої економіки та сприятиме залученню нових інвестицій в регіон. Впровадження нових видів екстремального відпочинку та розвиток наявних відкриє нові горизонти для Яремчанської ОТГ як сучасного туристичного напрямку.

3.5. Проблеми та перспективи розвитку екстремальних видів туризму на території Яремчанської ОТГ

Екстремальний (пригодницький туризм може мати негативний вплив як на довкілля, так і на місцеву громаду. Це може призвести до забруднення та засмічення, а також до пошкодження природних середовищ існування. Це також може спричинити проблеми для місцевих жителів, які можуть відчувати, що їх використовують у своїх інтересах або загрожують їхньому способу життя.

Розвиток туризму загалом, так і екстремального туризму даної території Карпат має низку проблем:

- прогалини в регіональному регулюванні туризму;
- відсутність інформаційно-промоційної діяльності щодо за кордоном;

– недосконалість податкового законодавства, що перешкоджає і стримує потенційних інвесторів у сфері туризму та змушує місцевих підприємців приховувати реальні доходи;

– недостатній рівень кваліфікації осіб, які зайняті у туристичній сфері;

– негативний вплив на навколишнє середовище.

Методів вирішення основних проблем багато, але осні методи наступні:

– сприяння зовнішньому попиту на послуги екстремального туризму;

- підвищення рівня безпеки туристів при організації екстремальних подорожей;

– створення найбільш оптимального використання природно-туристичних ресурсів країни, тобто приділення уваги сталому розвитку туризму;

– активна популяризація досліджуваних видів туризму на найбільш безпечних на сьогоднішній день територіях нашої держави.

Аналіз дестинацій екстремального туризму в Яремчанській ОТГ вказує на великий потенціал для розвитку цього напрямку туризму. Правильна стратегія розвитку та інвестиції дозволять виграти популярність серед туристів та сприяти розвитку регіону в цілому.

Таким чином потрібно:

- Розробити різні маршрути, враховуючи можливості різних видів транспорту – спершу велосипеди, багі, квадроцикли;

- створення безпечних та екологічно чистих зон для екстремальних видів спорту та відпочинку.

- Залучення інвестицій для розвитку інфраструктури, спрямованої на екстремальний туризм.

- Просування регіону через маркетингові кампанії та партнерства.

Зацікавленість та активна участь кожного мешканця ОТГ та кожного підприємця в напрямку розвитку екстремального туризму допоможе нам

створити унікальні та ефективні екстремальні маршрути, які призведуть до економічного та культурного розквіту нашого регіону.

Пригодницький туризм на території Яремчанської ОТГ може запропонувати мандрівникам різноманітні позитивні результати, такі як підвищення фізичної підготовки, психічного здоров'я, впевненості в собі та культурної обізнаності. Займаючись складною та корисною діяльністю, мандрівники можуть підвищити рівень ендорфінів, зменшити стрес і подолати страхи.

Екстремальний туризм часто є більш стійким, ніж інші форми туризму, оскільки він сприяє збереженню природних ресурсів і підтримує місцеві громади. Пригодницький туризм зазвичай передбачає невеликі групи мандрівників, які тісніше взаємодіють з навколишнім середовищем і місцевою культурою.

Усі пригоди пов'язані з ризиком. Без цього немає пригод. Звичайно, мінімізація ризику є важливою для тих, хто організовує та проводить пригодницькі свята.

Висновки до 3 розділу

Яремчанська ОТГ розташована в на етриторії Українських Карпат та має усі необхідні природні умови та природні ресурси для розвитку туризму. Екстремальний туризм здавна розвивається на цій території та завдяки інформатизації суспільства про нього шириться інформація далеко за межі краю.

Тут є популярними такі види екстремального туризму, як катання на лижах, сноуборах, сплавах по річці Прут та проведення спортивних змагань з додання такої водної перешкоди, як водоспад Пробій.

З аостанній період значну популярність здобули одноденні екстремельні тури на різних видах автомобільного транспорту – джипах та квадроциклах та багі. Такі маршрути не є складними та підходять для осіб із невеликим досвідом водіння – простіші, та середньої складності – для досвідчених водіїв. У роботі представлені 4 маршрути які підходять для багі та для квадроциклів – це найпростіший маршрут – Дівочі Сльоза, маршрут на гору Маклвиця, маршрут на гору Щивка, маршрут на гору Синячка. Основними категоріями туристів-екстремалів є люди середнього достатку, молодого чи середнього віку, це сімї з дітьми, а основне, що їх об'єднує – бажання екстриму та споглядання гарних краєвидів.

ВИСНОВКИ

Дослідивши основні тенденції розвитку екстремального туризму ми виконали поставлені в магістерській роботі завдання.

1. За деякими оцінками, зазначає О. Бобловський, на частку цього сегмента припадає понад 10 % туристського ринку в світі, а темпи зростання екстремальних поїздок перевищують середні темпи зростання туризму в цілому. До екстремального туризму долучаються люди різного віку і професій, що мають різне сімейне та суспільне становище, істотно відрізняються рівнем культури й фізичного розвитку. Феномен екстремального туризму пояснюється зміною моралі та смаків. Сучасна людина, що звикла до стабільного способу життя та технічного прогресу, відчуває потреби в адреналіновому сплеску. Екстремальний туризм є одним із способів легального задоволення цієї потреби, чим завойовує все більшу популярність серед жителів сучасного світу.

2. Екстремальний туризм є відносно молодим видом туризму, який бере свій початок із більш давнього – спортивного туризму. Сьогодні немає єдиного підходу до класифікації екстремального туризму, тому ми його поділили за геосферами: наземний, водний, повітряний. Відповідно – це альпінізм та скелелазіння, гірськолижний туризм та сноубординг, джипінг, джампінг, рафтинг, каякінг, сплави на плотах, дайвінг, парашутизм, дельтопланеризм та інші. Розрізняють також різноманітні підвиди екстремального туризму. Багато науковців працюють у напрямку вивчення даного виду туризму, однак розкрити цю тематику досі ще не вдалося в повному обсязі. Щороку з'являються все нові й нові види екстремального туризму та поле для дослідження стає ще більшим.

3. Здійснили аналіз сучасного стану основних видів екстремального туризму в Україні. Проаналізували регіональні відмінності досліджуваного виду туризму в Україні. З'ясували, що найбільш популярними є гірськолижний туризм та сноубординг. На друге місце за популярністю претендує Рафтинг, а на третє – джипінг. Для альпінізму найбільш придатні Крим і Карпати, для

скелелазіння – Карпати, Житомирська, Вінницька та Львівська області. Туристичне повітроплавання найбільш розвинуте в Карпатах, Києві, Львові, Асканії-Новій тощо, дельтапланеризм – у Карпатах і Криму. Найсприятливіші для розвитку спелеологічного туризму є Поділля, Закарпаття, Крим та Чернівецька область. Дедалі більшого поширення в Україні набуває dark-туризм, а після війни відбудеться прорив з кількістю військових турів.

4. Висвітлили сучасні види екстремального туризму в Українських Карпатах, зазначивши, що цей регіон має найбільше природних ресурсів та сприятливих умов для розвитку даного туризму. Навіть за сьогоденної ситуації розвиток екстремального туризму в Карпатах не припиняється з огляду на відносну безпеку й віддаленість від зони активних бойових дій. Тут поширені сноубординг, гірські лижі, рафтинг, каякінг, скелелазіння, спелеотуризм, джипінг, трекінг, зрбінг, дельтапланеризм.

5. Висвітлили найбільш популярні, власне розроблені, апробовані й пропоновані туристам маршрути екстремального туризму – джипінгу на території Яремчанської ОТГ. Це маршрут дівочі сльоза, маршрут на гору Маковицю, маршрут на гору Щивку та маршрут на гору Синячку.

6. Охарактеризували проблеми та перспективи розвитку екстремального туризму в Україні та в Яремчанській ОТГ. Зауважили, що на туристичному ринку екстремального туризму є низка проблем: недостатня інформаційно-рекламна діяльність всередині країни і за її межами; велика вартість обладнання, необхідного для забезпечення екстремальних видів туризму; значна зношеність матеріально-технічної бази екстремальних видів туризму; недостатній рівень кваліфікації персоналу, задіяного в туристичній сфері; вичерпання невідновлюваних природних ресурсів та руйнування туристичних зон, споруд.

Для України розвиток екстремального туризму особливо важлива складова, тому що дана галузь є сприятливим середовищем для розвитку та

функціонування підприємств малого бізнесу, здатних розвиватися без значних бюджетних асигнувань, і перспективна для залучення іноземних інвестицій в короткостроковому періоді.

Література

1. Акімова М.А. Екстремальний туризм: удосконалення класифікації // Географічний вісник. Мінськ: БНУ, 2016. - №2. С. 95-103
2. Екстремальний туризм в Україні: сучасний стан та перспектива розвитку / В.Ю. Притков, А.Є. Жердьов // Географія та туризм. - 2012. - Вип.19. - С.44
3. Косова Л.С. Екстремальний туризм і ризики // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки, 2019. №39. С. 134-148
4. Марценюк Л. В. Напрямки розвитку внутрішнього туризму в Україні. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. 2014. № 6. С. 23–33.
5. Нагернюк Д. В. Особливості розвитку екстремального туризму в Україні. Збірник наукових праць Уманського НУС. Економіка / Випуск 96, Частина 2, 2020. С. 178-190
6. Риндач М.А. Зв'язки з громадськістю. Львів, 2012. 192 с.
7. Сучасні різновиди туризму: навчальний посібник. М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. К.: Знання, 2011. 334 с. 78. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу / Т.І.Ткаченко.– К., 2017. - 463 с.
8. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с.
9. Фокін С.П. Туризмологічні аспекти спортивного туризму С.П. Фокін. К.: Знання, 2013. 260 с.
10. Екстремальний відпочинок в Україні URL: <https://zasport.zp.ua/2015/09/23/ekstremalnyj-otdyh-v-ukraine/> 9. Екстремальні тури в Україні: куди їхати за ульотними емоціями URL: [https://travel.tochka.net/ua/15582-ekstremalnye-tury-v-ukraine-kuda-ekhat-za-uletnymi-emotsiyami](https://travel.tochka.net/ua/15582-ekstremalnye-tury-v-ukraine-kuda-ekhat-za-uletными-emotsiyami)

11. Smith C., Jenner P. (2015): “Market Segments: The adventure travel market in Europe”, en Travel & Tourism Analyst, pp.43-64, C – 43.
12. Que es el turismo de aventura URL: <https://www.viajerosenruta.com/que-es-el-turismo-de-aventura/>
13. El turismo de aventura: concepto, evolucion, características y Mercado meta. El caso de Andalusia URL: <https://idus.us.es/bitstream/handle/11441/52975/moralcuadra.pdf%3Fsequence%3D1%26isAllowed%3Dy+%&cd=14&hl=ru&ct=clnk&gl=b>

ДОДАТКИ

Розписка

Я, _____, отримав (ла) від Гурчика Андрія Володимировича в оренду квадроцикл і зобов'язуюсь виконувати наступні пункти:

1. Строго слідувати вказівкам інструктора;
2. Тримати дистанцію між квадроциклами 5 м.
3. Їхати на безпечні швидкості: асфальт до 30 км, бездоріжжя до 20 км.
4. Використовувати засоби захисту, що наданні інструктором протягом всієї поїздки;
5. Компенсувати поломки, які сталися з моєї вини: пошкодження, внаслідок недотримання правил користування, обгін, перевищення швидкості, ігнорування вказівок інструктора;
6. Експлуатувати квадроцикл з дотриманням правил технічної експлуатації;
7. Не керувати технікою в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння; не вживати жодні речовини, що змінюють свідомість людини під час дії даного договору;
8. Своєчасно повернути квадроцикл по закінченні встановленого орендного часу;
9. Нести відповідальність в разі заподіяння шкоди здоров'ю третім особам.

При в'їзді на водоспад «Дівочі сльози» додатково оплачується рекреаційний збір в розмірі 80 гривень за 1 людину.

-

ВАРТІСТЬ 1 КВАДРОЦИКЛА ВІД 5 ДО 10 ТИС. ДОЛАРИВ США

ВАРТІСТЬ ВСІХ ПЛАСТМАС НА КВАДРОЦИКЛІ ВІД 1500 ДОЛАРИВ США

ВАРТІСТЬ ПЕРЕДУ КВАДРОЦИКЛА 500 ДОЛАРИВ США

ВАРТІСТЬ БОКУ КВАДРОЦИКЛА 300 ДОЛАРИВ США

ВАРТІСТЬ ЗАДУ КВАДРОЦИКЛА 400 ДОЛАРИВ США

ВАРТІСТЬ ЕЛЕКТРОПІДСИЛЮВАЧА КЕРМА 1000 ДОЛАРИВ США

Ця розписка складена при ясному розумі та здоровій пам'яті, без морального і фізичного тиску.

Дата

Підпис

Прізвище І.П.